

POVÁLEČNÝ SLOVENSKÝ EXIL A AKTIVITY ČSR O VYDÁNÍ JEHO NĚKTERÝCH PŘEDSTAVITELŮ (KVĚTEN 1945 – PODZIM 1946)

VÁCLAV VONDRÁŠEK

VONDRÁŠEK, V.: After War Slovak Exile and the Activities of the Czechoslovak Republic and Extradition of Some of its Representatives (May 1945 – Autumn 1946). *Vojenská história*, 7, 4, 2003, pp 54 – 77, Bratislava.

In this study the author concentrates himself on the activities of the Czechoslovak Republic connected with the extradition of persons bound up with the Czechoslovak Republic and its régime in the time from 1939 to 1945. Above all, the elite of régime supporters – led by the president Jozef Tiso and members of the government, but also former diplomats of the Slovak Republic in Italy, Berlin and Switzerland and several other people – were concerned. The study is grounded on a complicated source base. The author drew information many times from the documents preserved thanks to activities of security and intelligence elements of the after war Czechoslovakia.

Military History. Czechoslovakia, After war exile.

Orgány poválečné Československé republiky cílevědomě shromažďovaly důkazy a dokumenty o protistátní činnosti některých příslušníků Henleinovy sudetoněmecké strany ve 30. letech a Hlinkovy slovenské lidové strany a o zločinech spáchaných nacisty a jejich domácími pomocníky na obyvatelích Protektorátu Čechy a Morava a Slovenské republiky v letech 1939 – 1945. Na faktické realizaci uvedeného závažného úkolu se významnou měrou podílely příslušné složky silových resortů (ministerstva vnitra, ministerstva zahraničních věcí, pověřenectva vnitra, československé armády a justiční orgány).

Československo svým členstvím v mezinárodní komisi pro stíhání válečných zločinců v Londýně¹ bylo zavázáno ke spolupráci s CROWCASS CENTRAL REGISTRY OF WAR CRIMINALS AND SECURITY SUSPECT. Tato organizace na základě vzájemné dohody zasílala každému státu periodické seznamy vyžadovaných a zatčených osob zajištěných spojeneckými armádami. Rovněž ČSR měla za povinnost zpracovávat obdobné seznamy osob zajištěných na jejím teritoriu. Jednalo se nejenom o registraci těchto osob, ale i o rozhodnutí o jejich souzení podle místa spáchaných trestných činů. Na základě vládního usnesení byl vedením evidence a činnostmi z toho vyplývajícími pověřen odbor pro politické zpravodajství ministerstva vnitra. Ten požádal všechny zainteresované orgány, aby do 1. prosince 1945 nahlásily válečné zločince a další důvodně podezřelé osoby, zajištěné bezpečnostními orgány v jednotlivých obvodech. V této souvislosti bylo rovněž upřesněno, koho považovat za válečného zločince.

Československým delegátem v komisi Spojených národů pro vyšetřování válečných zločinců v Londýně byl mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr Bohuslav Ečer, který měl nejprve propůjčenou hodnost plukovníka a později i generála československé armády. Jeho původní úkol spočíval v zastupování československé vlády v uvedené komisi a jednotlivých podvýborech osobně, anebo prostřednictvím zástupce. Dále v podávání návrhů obecného mezinárodního právního a trestně právního významu (v souladu s československými stanovisky a zájmy v rámci kompetence komise), včetně předkládání žalob proti inkriminovaným osobám s požadav-

¹Uvedená komise byla ustavena 20. října 1943 v rámci diplomatické konference v britském ministerstvu zahraničních věcí. Státní ústřední archiv (dále SÚA) Praha, Úřad čsl. delegáta v komisi pro stíhání válečných zločinců 1942 – 1949, čj.73, kr. 13.

kem zapsání na listinu válečných zločinců při Spojených národech.² Bohuslav Ečer od jara 1945 zároveň zastupoval ČSR i při všech mezinárodních jednáních týkajících se problematiky stíhání, vydávání a souzení válečných zločinců. Jménem československé vlády, jako konkrétní příspěvek k připravované žalobě proti vedoucím představitelům „třetí říše“, kteří měli být souzeni před mezinárodním tribunálem v Norimberku, již v září 1945 předložil dokumentární materiál GERMAN CRIMES AGAINST CZECHOSLOVAKIA.³

Na základě rozhodnutí vrchního velitele spojeneckých vojsk generála Dwighta Eisenhowera z 9. května 1945 byli čtyři členové československé komise v Londýně přiděleni ke štábu 12. americké armádní skupiny generála Omara Bradleyho ve Wiesbadenu a dva k hlavnímu štábu 21. britské armádní skupiny polního maršála Bernarda Montgomeryho. Plukovník Bohuslav Ečer, vzhledem k mimořádnému významu vyšetřovací činnosti na okupovaném teritoriu Německa, odletěl 24. května 1945 spolu s dalšími třemi spolupracovníky z Londýna do Wiesbadenu a do štábu britské armádní skupiny odeslal další dva důstojníky. Hlavním úkolem vyšetřujících skupin v Německu bylo zejména vydání Karla Hermanna Franka a dalších nacistických válečných zločinců, ale i mocenské elity bývalé Slovenské republiky československé justici.⁴

Právě otázkám a problémům týkajícím se vyhledávání a vydání zájmových osob československým orgánům je věnována tato studie. Práce s použitou pramennou základnou byla složitá vzhledem k tomu, že se jednalo o dokumenty, které se dochovaly díky činnosti bezpečnostních a zpravodajských složek poválečného Československa.

* * *

V letních měsících posledního válečného roku došlo k reorganizaci vyšetřovací činnosti v Německu v souvislosti s vyhledáváním a zajišťováním hledaných osob z českých zemí a Slovenska, kterým se včas podařilo utéci do okupačních pásem západních velmocí v Německu. Jejich počet nebyl přesně znám, kalkulovalo se však s několika tisíci osob. Plukovník Bohuslav Ečer, na základě konzultací s odborem politického zpravodajství ministerstva vnitra a komisí pro válečné zločiny, pracující při Svazu osvobozených politických vězňů v Praze, požádal v srpnu 1945 vrchního velitele spojeneckých vojsk generála Dwighta Eisenhowera o povole-

²SÚA Praha, Ministerstvo spravedlnosti 1946, (dále MS), čj. 36661, kr. 2078.

Představitelé slovenského politického exilu tvrdí, že „jedním ze samotných prvních rozhodnutí samozvaného prezidenta Edvarda Beneše direktivně obnovené Československé republiky bylo pověření pro českého generála smutné pověsti Dr. Ečera, aby vyhledával ‚válečné zločince‘. Byl to on, co se svými pochopy doslova lovil slovenské utečenec v různých táborech, kde Slováci byli považováni en bloc za fašizoidní a demokracii bořící elementy a byli podezříváni ze zločinnosti již jen proto, že mluvili slovensky. Intriky, klamání, pomlouvání, únosy, ba i vraždy byly na denním pořádku a dodnes o nich nikdo nevydal patřičné svědectví.“ (RYDLO, Jozef M.: Utváranie stredísk slovenského exilu v Taliansku. In: Slovenský povojnový exil, s. 197.)

³Tamtéž.

⁴K. H. Frank byl bezprostředně po osvobození Prahy dopaden jednotkami americké armády v Rokycanech. Americké úřady jej vzápětí eskortovaly na štáb 12. americké armádní skupiny generála Omara Bradleyho, kde byl uvězněn ve společnosti dalších válečných zločinců. Bohuslav Ečer společně s dalšími členy československé komise, na základě povolení amerických okupačních úřadů, uskutečnil 28. května 1945 jeho výslech. Vláda ČSR poté prostřednictvím československého delegáta v londýnské komisi oficiálně požádala štáb 12. americké armádní skupiny o jeho vydání. Předběžné výslechy K. H. Franka současně umožnily posoudit úlohu protektorátní české vlády a dalších osob kolaborujících s německou okupační mocí. Náměstek československého delegáta v londýnské komisi major Fanderlik vedl předběžné jednání o vyslání obdobných skupin do francouzského a britského okupačního pásma v Německu. V souvislosti s Frankovým vydáním probíhala intenzivní jednání s delegáty čtyř velmocí, účastníky londýnské konference 25. června 1945, kteří se zabývali projednáváním přípravy norimberského tribunálu. Členové vyšetřující komise uskutečnili jednak výslechy Karla Hermanna Franka, ale i dalších válečných zločinců, jakým byl například Joachim Ribbentrop, Kurt Daluge, Karl Lammers, Keitel, a řada dalších. K. H. Frank byl přítom 7. srpna 1945 převezen do Prahy a postaven před Národní soud.

ní rozšířit vyšetřující skupinu v Německu o několik zkušených policejních komisařů s pomocným personálem a přidělit je odbočce jeho úřadu ve Wiesbadenu a dále velitelství 3. a 7. armády USA. Uvedená žádost byla po menších průtazích akceptována.⁵ Zástupcem ministerstva národní obrany u úřadu československého delegáta v londýnské komisi se stal, na základě rozhodnutí náčelníka hlavního štábu, štápt. Alexander Doman, který odletěl do Londýna 20. srpna 1945.⁶

Československá republika měla tak od letních měsíců roku 1945 policejní pátrací a vyšetřovací skupiny v americkém okupačním pásmu ve Wiesbadenu, kde sídlila americká centrála pro vyšetřování válečných zločinců. Ta měla své odbočky u velitelství 3. americké armády v Mnichově a u velitelství 7. americké armády v Heidelbergu. V britském okupačním pásmu se jednalo o centrálu v Oyenhausenu s odbočkou v Hamburku. Ve francouzském okupačním pásmu se předpokládalo zřízení vyšetřující komise ve Stuttgartu nebo v Innsbrucku. Dále se předpokládalo vytvoření pátrací skupiny i na území okupovaného Rakouska.

Oddělení hlavního štábu pro styk se spojeneckými armádami zpracovalo a zaslalo Bohuslavu Ečerovi seznam slovenských zrádců a kolaborantů nacházejících se na rakouském území s udáním místa pobytu a žádostí o jejich vydání orgánům pověřenectva vnitra v Bratislavě. Ministerstvo vnitra na základě Ečerova požadavku doplnilo potřebné údaje a celý seznam byl zaslán na centrálu ve Wiesbadenu. Její pracovníci zjišťovali, v kterých oblastech se nachází místa pobytu uvedených osob a připravovali podklady k žádostem o vydání osob nacházejících se v americké okupační zóně. V seznamu bylo uvedeno celkem 129 osob, přičemž nejvíce (109 – pozn. V. V.) se jich nacházelo v Aurolzmünsteru bei Reid. Dále tam figuroval Ried in Inkreis, Bad Gastein, Altmünster bei Gmunden, Kammer am Attersee, St. Lorenz am Mondsee a Bregenz Tirol Vorarberg.⁷

Československé pátrací a vyšetřovací oddíly na okupovaných územích pracovaly v intencích ministerstva vnitra anebo na žádost úřadu československého delegáta v londýnské komisi. Těžiště jejich činnosti bylo zaměřeno především na pátrání po válečných zločincích a zjišťování místa jejich pobytu. Pokud se hledané osoby nenacházely již ve vazbě, tak se nejprve provádělo jejich zajišťování a uvěznění včetně předběžných výslechů. Byla přijata zásada, že v rámci jednotného postupu se budou všechny československé orgány v uvedených záležitostech obracet přímo na ministerstvo vnitra, které vzápětí zašle náčelníkům vyšetřujících skupin v Německu příslušné rozkazy. Československý delegát, vedle povinností vyplývajících z členství v londýnské komisi, považoval za jeden z hlavních úkolů vydání stíhaných osob do Prahy. Příslušné žádosti, na základě příkazů ministerstva vnitra, byly koncipovány úřadem Bohuslava Ečera ve Wiesbadenu a po parafování předkládány spojeneckému velení.⁸ Americká vojenská administrativa v zájmu věcného řešení jednotlivých případů postupně zjednodušila do té doby poměrně složitý procedurální postup. Žádosti o vydávání vytypovaných osob se podávaly na zvláštních formulářích americké WAR CRIMES BRANCH ve Wiesbadenu, která

⁵V zájmu racionalizace byla zřízena funkce zástupce ve Wiesbadenu a v odbočkách v britském a francouzském okupačním pásmu. Slovenská exilová literatura se pokouší očernit činnost vyšetřovacích a pátracích skupin na okupovaném území Německa a Rakouska, „kde repatriační komise a stíhací oddíly“ generála Bohuslava Ečera „repatriovaly“ mnohem horlivěji ty, co se nechtěly vrátit domů, než ty, co po návratu toužili. Deportace a násilné únosy přý byly celkem běžné a beztestné zjevy této „repatriační aktivity“. (VNUK, F.: Mat' svoj štát znamená život. Politická biografie Alexandra Macha. Bratislava 1991, s. 326.)

⁶Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále VÚA-VHA) Praha, MNO 1945, Hl. št.-2. odd., čj. 1576, kr. 33.

⁷SÚA Praha, Úřad čsl. delegáta v komisi pro stíhání válečných zločinců 1942 – 1949, čj. 81, kr. 3.

⁸František Vnuk uvádí, že příslušníci CIC 19. května 1945 „odvlekli“ z Kreamsmünsteru na neznámé místo ministry Štefana Tisu, Aladára Kočiša, Gejzu Medrického a Mikuláše Pružinského. O měsíc později 19. června 1945 „odvlekli“ z téhož místa dalších patnáct politiků včetně Tida J. Gašpara, Konštantína Čulena, Pavla Opluštila, Karola Mederlyho a umístili je do zajateckého tábora v Peurbachu. Odsud byli přemístěni do Glasenbachu, kde se nacházelo asi dvacet zajištěných osob z evakuačního střediska v Aurolzmünsteru. (VNUK, ref 5. s. 326.)

byla oddělením vrchního velitelství USFET ve Frankfurtu nad Mohanem (UNITED STATES FORCES EUROPEAN TERRITORY).

V případě, že příslušná osoba figurovala na oficiální listině OSN v Londýně jako válečný zločinec, nezkoumala se již její minulost a současně nevyžadovalo konkrétní osvědčení o spáchaných zločinech. Zjišťování se omezovalo pouze na otázku, zdali na vydání dotyčné osoby nemá zájem jiný spojenecký stát. Tato skutečnost se zjišťovala dotazem na centrální registratuře CROWCASS v Paříži. V případě, že o vydání jisté osoby požádal další stát, předkládala se další žádost o vydání, adresovaná tentokrát kontrolní komisi v Berlíně. Ta potom s definitivní platností rozhodovala, komu a za jakých podmínek má být hledaná osoba vydána první. V případě, že žádaná osoba nebyla zapsána v dokumentaci londýnské komise, muselo být v žádosti doloženo, čím se provinila a o věrohodnosti obvinění rozhodoval v konečné instanci vrchní spojenecký velitel v Evropě na základě návrhu WAR CRIMES BRANCH.

Plukovník Bohuslav Ečer (v hlášení adresovaném do Prahy) doporučoval pokračovat v dosavadní praxi, což znamenalo, aby jednotlivé případy byly předkládány přímo jeho úřadu československého delegáta v komisi Spojených národů pro válečné zločiny v Londýně, kde se sepíše a zkoncipuje žaloba. Na tomto základě se dalo vyhnout případným námitkám vrchního velitele spojeneckých vojsk, týkajících se malé, anebo nedostatečné prokázanosti vznesených obvinění. V naléhavých případech se doporučovalo podávat žádosti přímo do Wiesbadenu a nepředkládat žaloby komisi. Uvedeným postupem se však na druhé straně riskovalo zkoumání žádosti se strany Spojenců po věcné stránce. V případě, že na vyžádání hledané osoby neměl zájem další stát a vznesené obvinění bylo osvědčeno odkazem na zápis v londýnské listině Spojených národů a zjistilo-li se přesné místo internování hledané osoby, tak WAR CRIMES BRANCH si vyžádal souhlas oddělení G-2 velitelství USFET ve Frankfurtu nad Mohanem. Teprve na základě jeho souhlasu bylo možné provést konkrétní vydání požadované osoby do rukou československých orgánů.

ČSR bezprostředně po skončení 2. světové války vynakládala mimořádné úsilí o vydání vládních činitelů slovenského státu, kteří odešli do exilu. Za vůbec jeden z prvních impulsů lze považovat telegrafickou depeši státního tajemníka MZV Vladimíra Clementise z 24. května 1945, v níž uložil velvyslancům v Londýně a Washingtonu, aby zařídili u vrchního spojeneckého velení vydání Vojtecha Tuky, Štefana Tisa, Mikuláše Pružinského, Gejzu Medrického a Aladára Kočiše československým úřadům.⁹ Poté následoval dopis pověřence SNR pro věci vnitřní Gustáva Husáka z 30. května 1945, adresovaný vládě ČSR v Praze, kde počet vládních a politických činitelů bývalé Slovenské republiky byl rozšířen o další osoby včetně Jozefa Tisa, bývalého náčelníka štábu hlavního velitelství Hlinkovy gardy Otomara Kubalu a mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra Německé říše ve Slovenské republice Hanse Elarda Ludina¹⁰ a další osoby.

Slovenské národní orgány se při koncipování výše uvedených požadavků opíraly o nařízení SNR z 15. května 1945, č. 33 Sb. n. SNR o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a zřízení lidového soudnictví.

V bezprostředně poválečném období nebyla ještě známá místa pobytu slovenské politické špičky. Například ministerstvo vnitra oznámilo 7. června 1945 SNR – oddělení pro státní bezpečnost, že podle došlých zpráv, kolují ve Voralbergu informace, že Jozef Tiso uprchl do Švýcarska, kde se nachází v jednom z klášterů chierské diecéze. V Praze vzbudila mimořádnou

⁹SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177,1-5.

Velvyslanectví ČSR v Londýně požadovalo, aby MZV souhrnně zaslalo seznam trestných činů, na jejichž základě budou uvedené osoby stíhány. Uvedený požadavek byl akceptován.

¹⁰Československý delegát v londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců Bohuslav Ečer projednal s americkými okupačními úřady otázku vydání Hanse Elarda Ludina. Ty požadovaly urychlené oznámení trestných činů, jichž se jmenovaný na Slovensku dopustil.

pozornost zase depeše československého vyslance v Římě ze 14. června 1945, v níž se konstatovalo, že jeden z vatikánských hodnostářů nechtěným podřeknutím přiznal radovi vyslanectví Albertu Dutkovi místo Tisova pobytu v klášteře u Solnohradu. Pro Vatikán by prý bylo krajně nepříjemné, pokud by byl jako kněz souzen a snad i popraven. Uvedené informace byly mylné, neboť Jozef Tiso byl zajat americkou armádou v Altöttingenu. Velvyslanectví v Londýně na žádost MZV tuto informaci ověřilo a potvrdilo její pravdivost.

Vláda ČSR vůbec poprvé úředně požádala vládu USA o vydání bývalého prezidenta Slovenské republiky a dalších vládních činitelů slovenského státu 18. června 1945. Stalo se tak prostřednictvím oficiální noty velvyslance ČSR ve Washingtonu Vladimíra Hurbana adresované státnímu tajemníkovi J. L. Grewovi. V nótě se zdůrazňovalo, že pražská vláda má k dispozici informace týkající se zadržení československých občanů spojeneckými vojenskými orgány. Jmenovitě byl uveden Jozef Tiso, dále Vojtěch Tuka, který od 14. března 1939 do října 1939 zastával funkci zástupce předsedy vlády a ministra zahraničních věcí. V letech 1939 – 1944 byl předsedou vlády a v letech 1940 – 1944 současně ministrem zahraničních věcí. Dále se jednalo o Štefana Tisa, který od září 1944 až do kapitulace 8. května 1945 zastával funkci předsedy vlády a zároveň ministra zahraničních věcí a ministra spravedlnosti. Další požadovanou osobu představoval Mikuláš Pružinský, bývalý ministr financí a Gejza Medrický jako ministr národního hospodářství. Dále šlo o vydání Aladára Kočiše, bývalého ministra školství a národní osvěty a Otomara Kubalu, vedoucího funkcionáře Hlinkovy gardy. Československá vláda rovněž požadovala urychlené vydání SS – gruppenführera Hanse Elarda Ludina, který byl velvyslancem Německa v Bratislavě a jako vysoký činitel nacistické administrativy se podílel na politickém a ekonomickém útlaku Slovenska, terorizování obyvatelstva a vyvážení majetku do zahraničí.¹¹ Na základě Ludinových pokynů byli obyvatelé posíláni na práce do zahraničí anebo do koncentračních táborů.

Nóta československého velvyslance se však neomezovala pouze na výčet uvedených osob. Zdůrazňovala eminentní zájem československé strany o vydání dalších osob, které vyhledaly německou ochranu jako politici, členové vlády či další oficiální činitelé slovenského proněmeckého režimu a byli zadrženi, případně se předpokládalo jejich zadržení, spojeneckými vojenskými orgány. Identická nota byla prostřednictvím československého velvyslance v Londýně zaslána i britské vládě.

Státní tajemník USA J. L. Grew v odpovědi Vladimíru Hurbanovi z 2. července 1945 uvedl, že vrchnímu velitelství spojeneckých expedičních sil v Evropě byla odeslána žádost, aby osoby uvedené v nótě byly v součinnosti s britskou stranou vydány československým úřadům. Závěr odpovědi obsahoval poznámku, že žádosti československé vlády o vydání oficiálních činitelů a dalších osob spojených se slovenským státem, které byly anebo ještě budou vězněny vojenskými orgány západních spojenců, lze adresovat přímo velení spojeneckých expedičních sil, a to prostřednictvím československé vojenské mise.¹²

Již předtím se však úřad československého delegáta v komisi Spojených národů pro válečné zločiny 15. června 1945 telegraficky obrátil na vrchního velitele spojeneckých expedičních sil v Evropě s požadavkem na vydání Jozefa Tisa a dalších členů jeho vlády. Oficiální písemnou žádost generálu Dwightovi Eisenhowerovi zaslal Bohuslav Ečer 22. června 1945 (čtyři dny po podání oficiální noty pražské vlády – pozn. V. V.).¹³ Vladimír Hurban informoval 4. července 1945 vládu v Praze, že Státní departement požádal velitele spojeneckých sil v Evropě, aby na základě dohody s Brity byl Jozef Tiso, spolu s dalšími šesti osobami, vydán českosloven-

¹¹SÚA Praha, MS 1945, nezařazený spis, kr. 2087.

¹²Orgány ministerstva vnitra zjistily, že v Salzburgu se zdržuje bývalý vyslanec Slovenské republiky v Záhřebu Viktor Bečko spolu s dalšími dvěma úředníky vyslanectví. V Zeel am See se zase ukrýval Alois Macek s rodinou spolu se skupinou slovenských důstojníků. (SÚA Praha, čj. 316-177, 1-5.)

¹³Tamtéž.

ským zástupcům. Bohuslav Ečer 3. srpna 1945 z Londýna oznámil MZV v Praze, že příslušný rozkaz k vydání Jozefa Tisa a dalších prominentů dosud nedošel. Zároveň telegrafoval velvyslanci ČSR ve Washingtonu, aby okamžitě intervenoval v celé záležitosti u amerických míst.¹⁴ Oficiální žádost československé vlády o vydání prominentních činitelů slovenského státu se rovněž stala předmětem korespondence příslušných orgánů americké a britské zahraniční politiky. Státní departement USA prostřednictvím nóty z 2. července 1945 informoval československého velvyslance v USA Vladimíra Hurbana, že dožádání o vydání Jozefa Tisa a dalších režimových prominentů postoupil velitelství SHAEF, kterému je potřebné předkládat i další žádosti o vydávání slovenských představitelů.¹⁵

Československý delegát v londýnské komisi, vzhledem k protahování celé záležitosti kolem vydání politických představitelů slovenského státu, se obrátil dopisem na generála Dwighta Eisenhowera, v němž jej informoval o dosavadním průběhu jednání. Zdůraznil přitom, že československá vláda jej 22. června 1945 oficiálně zmocnila k vedení jednání s příslušnými americkými kompetentními orgány. V souvislosti s organizačními záležitostmi celé akce navrhl, aby Jozef Tiso a jeho společníci byli v dohodnutý termín, který bude dodatečně upřesněn ve spojitosti s vydáním Karla Hermanna Franka, eskortováni na letiště v Mnichově, kde by je vzalo na palubu letadlo převážející K. H. Franka do Prahy.

Američané k vydání Jozefa Tisa zaujímali kladný postoj, ale svůj souhlas vázali na pozitivní britské stanovisko. Státní tajemník MZV Vladimír Clementis, na základě doporučení československého delegáta v londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců, připravoval diplomatickou intervenci u velvyslance Velké Británie v Praze.¹⁶ O záležitostech souvisejících s vydáním Jozefa Tisa a dalších slovenských prominentů československým orgánům diskutoval rovněž státní tajemník v ministerstvu zahraničních věcí Vladimír Clementis s velvyslancem USA v Praze L. A. Steinhartem 5. října 1945 po skončení slavnostní večeře u předsedy vlády Zdeňka Fierlingera. Československý představitel konstatoval, že na několikrát žádosti dosud nepřišla kladná odpověď. Velvyslanec USA v odpovědi zdůraznil, že „... to nebyla naše vina, my jsme ihned s Vašimi žádostmi souhlasili, ale postavili se proti Angličané, kteří důvodili tím, že třeba se rozhodnout zásadně, protože tento případ bude precedenční i pro žádosti Jugoslávie. Na moje urgencye rozhodla se však vláda USA vydat Vám slovenské guislingy bez ohledu na stanovisko anglické vlády. Možná, že již v pondělí je tu budete mít.“¹⁷ Velvyslanci USA již bylo známo rozhodnutí Státního departementu z téhož dne o definitivním řešení celé kauzy.¹⁸

Přednosta zpravodajského oddělení hlavního štábu pplk. Anton Raša se 10. listopadu 1945 vrátil do Prahy z americké okupační zóny v Německu se zprávou, že v nejbližších dnech budou do republiky dopraveni slovenští zrádci. Na základě jeho požadavku byla zkoncipována

¹⁴Tamtéž.

Obdobný úkol uložilo velvyslanci v USA Vladimíru Hurbanovi i pražské MZV.

¹⁵Československá vojenská mise při spojeneckém vrchním velení po zrušení SHAEF dožádání o vydání Jozefa Tisa a spol. předložila v polovině srpna 1945 na štáb USFET. (SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-1-5.)

¹⁶Tamtéž.

Diplomatický zákrok se již neuskutečnil vzhledem k tomu, že o několik týdnů později byli slovenští činitelé vydáni československým orgánům. Připravený dokument pro britského velvyslance v ČSR (opis měl být předložen i velvyslanci USA v Praze) byl založen.

¹⁷SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-178-2.

¹⁸Tamtéž.

Velvyslanectví ČSR ve Washingtonu zaslalo 10. října 1945 ministerstvu zahraničních věcí opis nóty Státního departementu, v níž se zdůrazňovalo, že bude požádáno hlavní velitelství USFET, aby československým úřadům byli vydáni Jozef Tiso, Štefan Tiso, Vojtěch Tuka, Mikuláš Pružinský, Alexander Mach, Gejza Medrický, Aladár Kočíš, Karol Murín, Ivan Murín, Otomar Kubala, Tido J. Gašpar, Florián Hurinský, Pavol Kubiš a Antonín Neumann. Zároveň informovalo československého zástupce v Komisi Spojených národů pro stíhání válečných zločinců Bohuslava Ečera.

zpráva ČTK, která byla odvysílána v Československém rozhlasu.¹⁹ Po vydání československým úřadům byli Jozef Tiso a jeho společníci 27. října 1945 dopraveni do Prahy a uvězněni v pankrácké věznici. O dva dny později byli letecky eskortováni do Bratislavy a umístěni ve věznici Krajského soudu.²⁰

Vatikán se na konci roku 1945 pokoušel intervenovat ve prospěch Jozefa Tisa prostřednictvím papežského delegáta Msgr. Amleta Cigognaniho, který navštívil 18. prosince 1945 československé velvyslanectví ve Washingtonu. V rozhovoru s velvyslancem nejprve zdůraznil, že Vatikán obdržel značné množství dopisů od slovenských biskupů a kněží, kteří jsou rozhořčení zatčením Jozefa Tisa. Navíc prý existuje hrozba nacionalistických nepokojů na Slovensku. Papežský delegát poté tlumočil přání papeže Pia XII, aby Jozef Tiso nebyl internován ve věznici, ale v nějakém klášteře, byť hlídaném. Další požadavek se týkal poskytnutí „dueregards“ v rámci soudního řízení. Církevní hodnostář v této souvislosti zdůraznil, že papež nehodlá uvedenými požadavky ovlivňovat průběh připravovaného soudního procesu. Papežský delegát na velvyslancovu otázku, proč touto intervencí byl pověřen právě on, který sídlí v USA, odpověděl, že mu to není známo. Velvyslanec Vladimír Hurban v průběhu rozhovoru zdůraznil, že Jozef Tiso nebude souzen jako kněz, ale jako válečný zločinec. Papežský delegát zdůraznil, že uvedená žádost, podle jeho osobního přesvědčení, vyjadřuje přání, aby Jozef Tiso nebyl souzen veřejně spolu s dalšími činiteli slovenského státu. Velvyslanec podotkl, že měli celou záležitost předložit vládě ČSR k posouzení, musí jí sdělit co Vatikán chápe pod pojmem „dueregards“. Papežský delegát konstatoval, že požáda Vatikán, aby uvedený termín blíže specifikoval.²¹

V pozadí celé záležitosti byla pravděpodobně Slovenská liga v USA, která v předcházejících měsících se výrazně aktivizovala za nevydání Jozefa Tisa a spol. československým úřadům a za udělení azylu v USA. Její představitelé zřejmě požádali americké biskupy, aby se obrátili přímo na papeže se žádostí o intervenci ve prospěch bývalého prezidenta. To zřejmě také bylo hlavním důvodem, proč k intervenci došlo na půdě československého velvyslanectví ve Washingtonu. Předsednictvo vlády v Praze, které bylo okamžitě informováno o celé záležitosti, přijalo rozhodnutí nikterak nereagovat na uvedené aktivity.

Významný podíl na vypátrání Jozefa Tisa a spol. měl štábní kapitán Alexander Doman. Ten si na úhradu výdajů spojených s pátrací akcí opatřil zápůjčkou finanční obnos ve výši asi 14 000 Kčs a bylo mu přislíbeno, že uvedená částka mu bude co nejrychleji vrácena. Až teprve intervence Bohuslava Ečera na ministerstvu zahraničních věcí 14. ledna 1946 přispěla k tomu, že na Domanův běžný účet u Živnostenského úvěrového ústavu ve Zvoleně byl uložen vypůjčený finanční obnos.²²

Československé úřady v druhé polovině roku 1945 vynakládaly značné úsilí i o zajištění dalších osob spjatých se slovenským státem. Na okupovaném rakouském území se ukrývali mezi jinými i členové slovenského vyslanectví v Berlíně v čele s bývalým vyslancem Bohdanem Galvánkem, který se nacházel v Bad Gasteinu. V souvislosti s jejich zajištěním bylo potřebné podniknout řadu diplomatických kroků.

Přednosta 2. oddělení hlavního štábu pplk. Anton Rašla vydal příslušníkovi pátrací skupiny pplk. Podhorovi pokyny týkající se zajištění a převzetí majetku bývalého vyslanectví v Ber-

¹⁹Zpráva informovala o jednání pplk. Antona Rašly s americkými okupačními úřady ohledně zabezpečení přepravy slovenských zrádců a kolaborantů do ČSR, kde budou postaveni před slovenský Národní soud, respektive lidové soudy. Dále se zdůrazňovalo, že v průběhu služební cesty se podařilo vypátrat pobyt náčelníka štábu Hlinkovy gardy Otomara Kubaly a šéfa Úřadu propagandy Tido J. Gašpara. Oba funkcionáři byli zatčeni a v nejbližších dnech budou převezeni hromadným transportem do Bratislavy. (SÚA Praha, Úřad čsl. delegáta v komisi pro stíhání válečných zločinců 1942 – 1949, čj. 125, kr. 3.)

²⁰Slovenský národní archiv (dále SNA) Bratislava, Poverenectvo vnútra – sekretariát 1946 (dále PV – sekr.) čj. 966/102-46, kr.75.

²¹SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-1-5.

²²SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-178-2.

líně. Ten při řešení celé záležitosti úzce spolupracoval s Bohuslavem Ečerem a dále s hlavním velitelem Národní bezpečnosti v Bratislavě, s nímž projednal otázky týkající se odsunu materiálu na Slovensko. MZV v Praze požádalo 22. srpna 1945 Bohuslava Ečera, aby intervenoval na příslušných spojeneckých místech ohledně jejich vydání československým orgánům. O měsíc později byl požádán, aby vybavil s příslušným vojenským velitelem co nejrychlejší repatriaci těch členů bývalého vyslanectví, kteří se chtějí dobrovolně vrátit na Slovensko. MZV v Praze poté zaslalo 22. září 1945 oficiální notu velvyslanectví USA v Praze s požadavkem vydání Bohdana Galvána a bývalého tiskového mluvčího vyslanectví Slovenské republiky v Berlíně Jozefa Petra.²³ Československé úřady na dalších šesti příslušnících bývalého berlínského vyslanectví neměly zájem vzhledem k tomu, že nebyli podezřelí ze spáchání trestných činů. Za optimální variantu byl považován jejich dobrovolný návrat do ČSR za aktivní pomoci amerických okupačních úřadů v Rakousku.²⁴

Přednosta zpravodajského oddělení hlavního štábu československé armády pplk. Anton Rašla o jejich vydání jednal na konci října 1945 s vojenským attaché USA v ČSR plk. Moldikem, který mu oznámil, že uvedené osoby lze převzít 7. listopadu 1945, a to i s příslušnými písemnostmi a majetkem vyslanectví. Pracovníky vyslanectví měl osobně převzít štápk. Alexander Doman v doprovodu pplk. Antona Rašly. I přestože byla celá akce dohodnuta a pečlivě naplánována, k její realizaci ve stanoveném termínu nakonec nedošlo. Bohdan Galvánek a Jozef Petro byli vydáni československým orgánům až teprve 19. listopadu 1945 v rámci druhé skupiny představitelů slovenského státu. Okupační orgány USA vydaly přitom Československé republice do 14. února 1946 celkem 57 žádaných osob. Vydávání dalších pokračovalo přitom i v následujících měsících.²⁵

Počátkem roku 1946 byla zahájena aktivní příprava soudního procesu s Jozefem Tisem a dalšími představiteli Slovenské republiky. Státní tajemník MNO generál Mikuláš Ferjenčík požádal pověřence vnitra, aby pro potřeby československé komise pro stíhání válečných zločinců zpracoval podklady týkající se trestné činnosti ve formě trestního oznámení. Akcent se měl zejména položit na činnost směřující k rozbití ČSR, jak, kdy a ve spojení s kým spolupracovali na zavedení totalitního režimu na Slovensku, jejich členství a funkce v HSLS a Hlinkově gardě, jak se podíleli na válečném úsilí Německa, vypovězení války spojencům a Polsku a další aktivity. To se týkalo i Ferdinanda Ďurčanského, který v exilu vytvořil Slovenský akční výbor v zahraničí. Pověřenec vnitra uložil přednostovi VI. odboru majorovi Rudolfu Viktorinovi zkoncipovat uvedenou zprávu do 22. prosince 1945.²⁶

Rovněž ministerstvo zahraničních věcí si počátkem ledna 1946 vyžádalo od slovenských orgánů zprávu o trestní činnosti Ferdinanda Ďurčanského. Zvláštní komise v tomto období shromažďovala podklady pro vypracování obžaloby a zároveň byly vyvíjeny iniciativy týkající se Ďurčanského vydání do ČSR. Jednu z nich představovalo vystavení zatykače Národním soudem v Bratislavě. Při bližším posuzování této otázky se však zjistilo, že smlouva s Itálií o vydání zločinců z roku 1920 se považuje za zrušenou vzhledem k tomu, že Itálie byla v letech druhé světové války ve válečném stavu s ČSR a nedalo se počítat s tím, že by provinilci byli vydáni normální extradiční cestou. Státní tajemník MNO generál Mikuláš Ferjenčík proto zaslal 1. prosince 1945 dopis pověřenci SNR pro vnitřní věci, v němž jej informoval o tom, že

²³Bývalému vyslaneci v Berlíně bylo vytýkáno, že násilím nutil slovenské vojáky a důstojníky, zajaté německou okupační armádou, aby vstupovali do oddílů SS a hrozil perzekucí těm, kteří uvedený požadavek odmítnou. Jozef Petro byl obviněn z veřejné propagace, obhajoby a schvalování idejí německých okupantů a hanobení Spojenců v novinových člancích. (SÚA Praha, Úřad čl. delegáta v komisi pro stíhání válečných zločinců 1942 – 1949, čj. 80, kr. 3.)

²⁴Jednalo se o Eugena Korunku, Mikuláše Bobulu, Štefana Ciekera, Petera Helmu, Jána Habsudu a Jozefa Kováče. Rovněž stenografka vyslanectví Katarína Fakundini nebyla podezřelá z protistátních činů a doporučoval se její návrat pouze za předpokladu, že se přihlásí ke slovenské národnosti. (Tamtéž.)

²⁵SÚA Praha, Úřad čl. delegáta v komisi pro stíhání válečných zločinců 1942 – 1949, čj. 73, kr. 13.

²⁶SNA Bratislava, PV-sekr. 1946, čj. 966/105, kr. 75.

na základě získaných informací považuje za potřebné udělat pokus, zda by se vhodným způsobem nedalo zakročit, aby bývalým vyslancům Slovenské republiky Karolovi Sidorovi a Jozefovi Kirschbaumovi nebylo poskytnuto právo azylu ve Vatikánu, respektive ve Švýcarsku, případně, aby byli z uvedených zemí vykázáni.²⁷ Tyto náměty vycházely z předpokladu, že jestliže se budou zdržovat v jiných zemích (mimo Španělsko – pozn. V. V.), bude existovat naděje na jejich vydání do Československa.

K 23. lednu 1946 se nacházela ve vazbě Krajského soudu v Bratislavě celá řada bývalých vládních činitelů slovenského státu spolu s dalšími osobami, které byly v druhé polovině roku 1945 vyžádány od spojeneckých velmocí, respektive zajištěny československými bezpečnostními orgány. Jednalo se o bývalého prezidenta Jozefa Tisa, předsedu vlády Vojtěcha Tuku, ministerského předsedu Štefana Tisa, bývalého osobního tajemníka prezidenta Karola Murína, ministra vnitra Alexandra Macha, ministra financí Mikuláše Pružinského, ministra spravedlnosti Gejzu Fritze, Ivana Murína, šéfa prezidentské kanceláře Neumanna, starostu města Bratislavy Vojtěcha Kovácse, šéfa Úřadu propagandy, Tido J. Gašpara, náčelníka štábu Hlinkovy gardy a šéfa bezpečnostní služby Otomara Kubalu, poslance Jána Balka, advokáta Norberta-Duku-Zólyomiho, spisovatele a politického činitele NMP Kolomana Brogyanyho, prezidiálního šéfa 14. oddělení ministerstva vnitra Antona Vaška, spisovatele Jozefa Nižňanského, vyslance v Berlíně Bohdana Galvána, a některé další osoby.²⁸ Československé úřady měly dále zájem o vydání dalších bývalých činitelů slovenského státu od velmocí protihitlerovské aliance. Zpracovaný seznam obsahoval stodvacet tři jmen, mezi nimiž např. figuroval Ferdinand Ďurčanský na místě 93., Jozef Kirschbaum na místě 34., dále Štefan Polakovič a mnohé další osoby.²⁹

Stíhání slovenských představitelů z období existence slovenského státu, jak jsme již zdůraznili, bylo speciálním úkolem štábního kapitána Alexandra Domana, který dosáhl jisté výsledky a byl na stopě Ferdinandu Ďurčanskému.³⁰ Celou situaci však zkomplikovalo ministerstvo zahraničních věcí, které bezprostředně před vánočními svátky oznámilo do Londýna, že jmenovaného důstojníka odvolává z plnění jeho úkolů v Německu. Ten vzápětí zastavil veškeré aktivity a rozběhnuté akce a spisovnu s příslušnou dokumentací předal pátrací skupině ve Wiesbadenu a odjel do Prahy, kde se hlásil na hlavním štábu. Na základě rozhodnutí státního tajemníka MZV Vladimíra Clementise ze 6. ledna 1946 měl být štábní kapitán Alexandr Doman znovu přidělen k úřadu československého delegáta pro stíhání válečných zločinců v Londýně s pověřením pokračovat v aktivitách, týkajících se především zjištění místa pobytu a zajištění Ferdinanda Ďurčanského.³¹

Bohuslav Ečer celou záležitost osobně projednával s uvedeným důstojníkem československé armády v Praze 19. ledna 1946. Ten mu sdělil, že nastoupil na své původní působiště na hlavním štábu, takže se do Wiesbadenu vrátit nemůže a navíc je značně roztrpčen způsobem, jakým byla jeho činnost v Německu ukončena. Pověřenec vnitra major Rudolf Viktorin prostřednictvím telegramu SNR, adresovaného úřadu československého delegáta, vyzval Alexandra Domana, aby v duchu přípisu státního tajemníka ministerstvu zahraničních věcí dále pokračoval ve věci stíhání slovenských představitelů, jmenovitě pak Ferdinanda Ďurčanského. Ani tento apel neměl předpokládaný účinek.

Československý delegát v londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců proto vydal příkaz pátrací skupině ve Wiesbadenu, aby v rozjeté akci proti Ferdinandu Ďurčanskému po-

²⁷SNA Bratislava, PV-sekr. 1946, čj. 966/10, kr. 75.

²⁸SNA Bratislava, PV 1946, čj. 1557/45-prez., kr. 2.

²⁹Tamtéž.

³⁰Prostřednictvím důvěrnické sítě získal zprávy, že Ferdinand Ďurčanský se na přelomu let 1945 – 1946 zúčastnil setkání exilových představitelů v Raurise na rakouském území, kde byl dohodnut další postup a přijato rozhodnutí o vytvoření Slovenského revolučního odboje se sídlem v Mnichově.

³¹VÚA-VHA Praha, MNO, hl. št. 1946, čj. 179, kr. 22.

kračovala, neboť by mohla být zbytečnými průtahy ohrožena, případně její výsledek zmařen. Zároveň napsal náčelníkovi hlavního štábu armádnímu generálovi Bohumilu Bočkovi, že je záležitostí resortů zahraničních věcí, vnitra a obrany, aby celou záležitost dovedly do zdárného konce. Ocenil výsledky Domanovy práce, zejména pak osobní podíl na vydání Jozefa Tisa, členů slovenské vlády a dalších činitelů z celkového počtu vydaných 16 osob.³²

Ferdinand Ďurčanský pravděpodobně v lednu 1946 tajně navštívil rakouské a německé území s cílem projednat otázky spolupráce římské centrály se Slovenským revolučním odbojem působícím na okupovaném rakouském území. Pátrací skupina ve Wiesbadenu zahájila intenzivní jednání s americkými úřady o jeho zatčení a vydání. Měla k tomu souhlas americké WAR CRIMES BRANCH G-2 a CROWCASS a celá záležitost byla postoupena LEGAL DIVISION OFFICE OF MILITARY GOVERNMENT FOR GERMANY /US/ v Berlíně, která rozhodovala v konečné instanci. Dva důstojníci pátrací skupiny ve Wiesbadenu zároveň odjeli do Solnohradu s cílem pomoci americké CIC při zatčení Ferdinanda Ďurčanského.³³ Pečlivě připravovaná akce však nepřinesla žádný hmatatelný výsledek. Závažným problémem zůstávalo i nadále přesné zjištění místa exilového pobytu jmenovaného funkcionáře.

Vůbec první informace o místě Ďurčanského pobytu pochází z konce července 1945, kdy pracovníci československé vyšetřovací komise ve Wiesbadenu, podléhající československému delegátu v londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců Bohuslavu Ečerovi, zjistili, že v obci Kitzbühl (ve francouzské okupační zóně v Rakousku – pozn.V. V.) se nachází Ferdinand Ďurčanský, ale i Vojtech Tuka a další bývalí luďáci. Ečerův úřad okamžitě zaslal vedoucímu francouzské vyšetřovací komise ve Wiesbadenu žádost o zatčení jednotlivých osob a zároveň doporučil MZV v Praze, aby celou záležitost podpořilo rovněž ofenzivní diplomatickou cestou. Ministerstvo vnitra dále v říjnu 1945 zaslalo Úřadu československého delegáta v komisi Spojených národů všeobecnou žádost o vydání Ferdinanda Ďurčanského, která byla postoupena příslušným spojeneckým orgánům. Uvedené aktivity československých orgánů však vyzněly naprázdno a jmenovaného činitele se nepodařilo zajistit.

Na přelomu let 1945/1946 se objevila informace, že Ferdinand Ďurčanský se nachází v oblasti Solnohradu, která náležela do americké okupační zóny v Rakousku. Na základě rozkazu československého delegáta v londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců odjeli 25. ledna 1946 do uvedené oblasti dva důstojníci československé vyšetřovací komise s cílem pomoci americké CIC při jeho zatčení. Americké okupační úřady jim vycházely všemožně vstříc. Oba důstojníci současně kontaktovali československé styčné důstojníky v Salzburgu, Linci a Riedu, kteří jim poskytli další cenné informace. Na základě získaných informací zjistili, že Ferdinand Ďurčanský byl nejprve v klášteře St. Gilgen, poté v Kitzbühlu, později v Innsbrucku, kde údajně obdržel francouzské a švýcarské povolení ke vstupu do Švýcarska. Ve svém pátrání pokračovali i nadále a přitom objevili stopu po bývalém státním tajemníkovi pro záležitosti německé národnostní skupiny na Slovensku a poslanci slovenského sněmu Franzu Karmasinovi, který se údajně nacházel v Trautensteinu a měl provedení plastickou operaci. Oba českoslovenští důstojníci, vzhledem ke značnému počtu slovenských exulantů na okupovaném rakouském území, zaslali do Prahy iniciativní návrh týkající se vytvoření pátrací skupiny v americkém okupačním pásmu v Rakousku.³⁴ Po návratu do Prahy se vrátili do Wiesbadenu a vedoucí zdejší centrály zaslal americké WAR CRIMES BRANCH žádost o přidělení československého týmu do americké okupační zóny v Rakousku. Americké orgány uvedený návrh akceptovali a oba důstojníci na přelomu února a března 1946 odjeli do Salzburgu s cílem pátrat po zájmových osobách spjatých se slovenským státem.

³²Tamtéž.

³³SÚA Praha, Ministerstvo spravedlnosti 1946 (dále MS), Z. tr., čj. 11719, kr. 2087.

³⁴Tamtéž.

Důležitou informaci o konkrétním místě pobytu Ferdinanda Ďurčanského přitom zaslalo 20. ledna 1946 do Prahy vyslanectví ČSR v Římě. Podle jeho poznatků se jmenovaný činitel nacházel s rodinou v bezprostředním okolí italské metropole.³⁵ Tuto informaci rovněž potvrdil důstojník z velvyslanectví USA v Praze, který 30. ledna 1946 navštívil ministerstvo vnitra. Rezortním úředníkům oznámil, že bývalý Tisův ministr s manželkou a dvěma dětmi se nachází v Římě. Zároveň navrhl, aby o jeho vydání byly požádány příslušné americké orgány v Itálii s tím, že osobně bude tuto žádost podporovat.³⁶

Pátrání československých diplomatů v Římě přineslo první výsledky. Podařilo se zjistit, že Ďurčanského devítiletý syn na jaře 1946 navštěvoval stejnou francouzskou státní školu, jako děti Ivana Nováka, který zastával funkci tituláře československého vyslanectví v Římě. Ten sledoval Ďurčanského syna, který si toho zřejmě všiml a v domě kam vešel, nebydlel nikdo z jeho rodičů. Ferdinand Ďurčanský podle neověřených zpráv československého vyslanectví údajně bydlel na nějakém velkostatku mimo italskou metropoli, podle dalších informací měl zase mít k dispozici tři byty v Římě na cizí jméno a jinak se měl údajně ukrývat v předem vybraných klášterech. Slovenský akční výbor v zahraničí podle neověřených zpráv měl dále mít k dispozici tři kanceláře ve švýcarském Luganu. Jeden z informátorů tvrdil, že Ferdinand Ďurčanský si odbarvil vlasy, změnil barvu pleti na bledou, oholil si knír a za své hlavní stanoviště si zvolil pařížský Hotel ders Étrangers.

Českoslovenští diplomaté z pochopitelných důvodů brali zprávy „informátorů“, kteří většinou pocházeli z kruhů chorvátských a polských židovských žurnalistů, s určitou rezervou. Uvědomovali si, že v případě uvedení přesných míst pobytu slovenských exilových představitelů, by vyschl pramen finančních odměn za poskytované informace. Rovněž vyslanectví ČSR v Římě v tomto období, prostřednictvím svých informátorů, prokazatelně zjistilo, že Ferdinand Ďurčanský, spolu s dalšími představiteli slovenského státu, se zdržuje v Římě a jeho blízkém okolí, což umožnilo přijmout konkrétní opatření. Ministerstvu zahraničních věcí Itálie a spojenecké komisi v Casertě byla zaslána 8. února 1946 extradiční žádost, v níž však absentoval osobní popis Ferdinanda Ďurčanského.³⁷

Vyslanec Ján Paulíny-Tóth vcelku správně předpokládal, že Italové se pravděpodobně nebudou v celé záležitosti nějak výrazněji politicky angažovat a navíc kalkuloval s jejich slabými policejními možnostmi. Celou záležitost přitom konzultoval s vyslancem Jugoslávie, od něhož se dozvěděl, že v podobných případech jejich ministerstvo zahraničních věcí zcela záměrně obchází italské úřady a přímo se obrací na State Departement ve Washingtonu a Foreign Office v Londýně. Jugoslávský diplomat konstatoval, že spojenecká komise v Casertě je stejně poradním sborem uvedených úřadů a při řešení konkrétních záležitostí žádá o jejich souhlas.

Ministerstvo zahraničních věcí v Praze nakonec 12. února 1946 rozhodlo, že pošle depeše do Londýna a Washingtonu s požadavkem, aby zmíněné vrcholné zahraniční úřady zmocnily spojeneckou komisi v Itálii k řešení československé extradiční žádosti týkající se vydání Ferdinanda Ďurčanského československým orgánům. O celé záležitosti byla rovněž informována Slovenská národní rada a pověřenectvo vnitra požádáno o urychlené zpracování a zaslání podrobného popisu Ferdinanda Ďurčanského a dvou jeho fotografií. Mezitím spojenecká komise v Itálii sdělila československému vyslanectví, že zatčení a případná extradice jsou v kompetenci italské vlády.³⁸

Problematika stíhání činitelů slovenského státu byla dále řešena na meziministerské poradě v Praze 14. března 1946.³⁹ Vyslanec Bohuslav Ečer jednak informoval přítomné o norimber-

³⁵SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-1-5.

³⁶Tamtéž, čj. 316-177-1.

³⁷Tamtéž.

³⁸Tamtéž.

³⁹VÚA-VHA Praha, PKM 1946, čj. 61, kr. 6.

ském procesu a zároveň zdůraznil, že na území Rakouska se nachází značné množství představitelů slovenského státu a že je zapotřebí, aby československé úřady urychleně řešily problém jejich zajištění a vydání. Současně doporučil, aby na rakouské teritorium byla vyslána skupina důstojníků, která by se uvedenému úkolu plně věnovala. V diskusi bylo zdůrazněno, že řešení uvedených otázek má v kompetenci podplukovník Anton Rašla, který v současné době odjel do Velké Británie. Bohuslav Ečer se dále zmínil o zvláštních iniciativách pátrací skupiny ve francouzské okupační zóně v Rakousku a o tom, že americká okupační zóna v Rakousku bude zabezpečena z teritoria Německa. Jedná se však o to, jak dále zdůraznil, aby v uvedených složkách byli zastoupeni především Slováci. Připomenul rovněž, že má k dispozici zápisy rozhovorů Jozefa Tisa s Adolfem Hitlerem, stejně tak jako fotokopie dalších inkriminujících dokumentů. Přislíbil dále, že pro konkrétní potřeby Národního soudu v Bratislavě obstará rovněž protokoly z několika dramatických dnů, kdy se jednalo o osudech Československé republiky, obsahující důkazy o protičeskoslovenské rozbíječské činnosti politických představitelů slovenského státu. Předseda Národního soudu Igor Daxner v průběhu diskuse požadoval urychlené vydání bývalého státního tajemníka pro záležitosti německé národnostní skupiny na Slovensku Franze Karmasina a Ferdinanda Ďurčanského. Pokud jde o posledně jmenovaného, tak štábní kapitán Pokorný z ministerstva vnitra uvedl, že v minulosti byl zjištěn na teritoriu Rakouska, ale dříve než jej bylo možné zajistit, obdržel povolení k vycestování z Rakouska do Švýcarska, kde se prozatím stopa ztrácí. Zástupce právního odboru ministerstva zahraničních věcí vzápětí uvedl, že podle posledních zpráv se Ferdinand Ďurčanský zdržuje v Římě a že jsou činěny příslušné diplomatické kroky směřující k jeho vydání. V diskusi bylo dále konstatováno, že pátrání po představitelích slovenského státu bylo speciálním úkolem štábního kapitána Alexandra Domana, který měl téměř Ďurčanského „v ruce“, ale vzhledem k jeho odvolání do Londýna se stopa ztratila. Bohuslav Ečer diskusi k uvedeným problémům uzavřel a doporučil, aby byl vytvořen zvláštní speciální tým, který by pátral na území Rakouska a Německa po všech osobách, na jejichž vydání má ČSR zájem. Slovenští zástupci v meziministerské komisi znovu zdůraznili, že za nevhodnějšího kandidáta na funkci vedoucího pátrací skupiny považují podplukovníka Antona Rašlu.⁴⁰

Národní soud v souvislosti s vlastní přípravou soudního procesu akceptoval návrh obžaloby ohledně vydání zatykače na Ferdinanda Ďurčanského a na podání příslušné žádosti na neveřejném zasedání senátu 16. dubna 1946. Konstatoval přitom, že všechny podmínky pro vydání podle smlouvy o vydávání zločinců mezi ČSR a Itálií č. 128/26 Sb. z. a n. jsou naplněny.⁴¹ Národní soud v zatykači, který obsahoval podrobné zdůvodnění, požadoval na příslušných soudních i veřejně-právních institucích, aby nechaly Ferdinanda Ďurčanského sledovat a v případě jeho zadržení jej urychleně dopravily do věznice nejbližšího soudu a okamžitě provedly vyrozumění.⁴²

Československé vyslanectví v Římě oficiální nótou z 6. dubna 1946 požádalo italské ministerstvo zahraničních věcí o zatčení a vydání Ferdinanda Ďurčanského, Stanislava Mečiaru a Štefana Polakoviče, a to v souvislosti s připravovaným procesem proti Jozefu Tisovi před Národním soudem v Bratislavě. Politický ředitel italského ministerstva zahraničních věcí Loppi o dva týdny později zaslal memorandum spojenecké komisi a upozornil na skutečnost, že formální žádost o vydání, podaná vládou ČSR vládě Itálie, není akceptovatelná. Za klíčový

⁴⁰Tamtéž.

Jmenovaný z titulu funkce žalobce u Národního soudu v Bratislavě zaslal oddělení hlavního štábu pro styk se spojeneckými armádami seznam 80 osob, bývalých občanů ČSR, proti nimž je vedeno řízení u Národního soudu. Podplukovník Anton Rašla požadoval, aby mu byl dán k dispozici styčný důstojník na okupovaných územích Rakouska a Bavorska s cílem zjišťovat u příslušných služeben CIC místa jejich pobytu, žádat případně zajištění a vydání pověřenectvu vnitra v Bratislavě. (VÚA-VHA Praha, MNO, hl. štáb, 1946, čj. 922, kr. 80.)

⁴¹SNA Bratislava, NS, Tn l.ú. 2246/6. Zatykač NS z 16. 4. 1946.

⁴²Archiv ministerstva vnitra (dále AMV) Praha, Ústředna Státní bezpečnosti po roce 1945, čj. 305-599-3.

důvod označil skutečnost, že úmluva uzavřená mezi oběma státy o extradici ze 6. dubna 1922, vylučuje extradici pro politické zločiny a pro činy spojené s uvedenými zločiny. Dále zdůraznil, že se obrátil na spojeneckou komisi s dotazem, zdali uvedené osoby jsou zapsány na listinu válečných zločinců, sestavenou spojeneckými vládami. Součástí dotazu bylo sdělení, že italské ministerstvo vnitra má za úkol zjistit místa pobytu uvedených osob.⁴³ Ministerstvo vnitra v Praze adresovalo v polovině května 1946 československému zástupci v londýnské komisi Spojených národů pro stíhání válečných zločinců návrh na obžalobu a zapsání Ferdinanda Ďurčanského na listinu válečných zločinců. O dva týdny později následoval obdobný návrh týkající se Stanislava Mečiara, Štefana Polakoviče, Jána Kaššoviče, Henrika Barteka a Ladislava Okála.⁴⁴

Se spojeneckými úřady v Římě jednal o vydání Ferdinanda Ďurčanského také pověřený pracovník Úřadu československého delegáta v Komisi Spojených národů pro stíhání válečných zločinců štktpt. Alexander Doman, který přijel do italské metropole 4. června 1946. Vycházel z iluzorní představy, že od pracovníků vyslanectví obdrží přesnou adresu pobytu hledaného činitele a vzápětí požádá spojenecké orgány o jeho zatčení s tím, že jmenovaného urychleně odveze do ČSR, protože má plnit další závažný úkol na území Švýcarska. Byl překvapen, že zjištění místa pobytu Ďurčanského v Římě představuje nejzávažnější problém vzhledem k tomu, že jmenovaná osoba vystupovala jednak pod cizím jménem a cílevědomě se ukrývala na nejrůznějších místech italské metropole. Navíc italské úřady v tomto období prakticky nevedly evidenci cizinců a obyvatelstva a spojenecké orgány již neměly na území Itálie příslušné policejní pravomoci, tak jako v prvních šesti poválečných měsících. Československé vyslanectví v Římě nemělo k dispozici jednak příslušné pracovníky ani prostředky ke zjišťování místa pobytu představitelů slovenského exilu.

Štkpt. Alexandra Domana doprovázel při všech jednáních legační rada vyslanectví Albert Dutko, který byl znalcem místních poměrů. Představitelé spojeneckých vojenských úřadů v Římě, s nimiž bylo jednáno, zaujíмали k celé kauze zdrženlivá stanoviska. V rozhovorech zdůrazňovali, že dokumenty, jimiž se československý důstojník vykazoval, mají platnost pouze v okupačních pásmech na německém území. Dále doporučovali, aby československé vyslanectví se v celé záležitosti obracelo především na italskou vládu jako kompetentní orgán. Argumentovali tím, že spojenecká vojenská kontrola předala 1. ledna 1946 celou administrativu Italům a že záleží pouze na jejich dobré vůli, zda budou ochotni Ferdinanda Ďurčanského vydat.

Českoslovenští zástupci o celé záležitosti rovněž jednali i s funkcionáři hlavního spojeneckého velení v Casertě, kteří je odkázali na politického poradce velvyslanectví USA v Římě Johnese, s nímž byla předem telefonicky sjednána schůzka.⁴⁵

Vyslanec ČSR v Římě Ján Paulíny-Tóth po zhodnocení složitých jednání dospěl k závěru, že „... americké úřady neprojevují vůbec zájmu na celé věci a že jakýkoli nátlak a pomoc u italských úřadů za dané volební politické situace je jim krajně nepříjemné. Odpovědi vyznívaly vesměs vyhybavě a soustavně bylo poukazováno na to, že kdyby Itálie byla ještě pod spojeneckou vojenskou kontrolou, celá záležitost by měla jiný průběh, tomu však více není

⁴³Tamtéž.

⁴⁴SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-1.

⁴⁵Při návštěvě amerického velvyslanectví jim však bylo řečeno, že jmenovaný poradce odjel na víkend a že v sobotu dopoledne se neurčuje. Nakonec byli přijati úředníkem Blackem, který prohlásil, že o celé záležitosti není nikterak informován a že bude referovat Johnesovi po jeho návratu do Říma. Uvedený úředník byl požádán, aby americké úřady, pokud nemohou poskytnout přímou pomoc při vydání Ferdinanda Ďurčanského, alespoň vhodnou formou upozornily italské úřady, respektive vládu, že jmenovaný je zapsán na londýnské listině válečných zločinců. Protistrana argumentovala, že k takovému apelu na italskou vládu je potřebný souhlas State departmentu ve Washingtonu, o který bude žádat. Službukonající úředník přislíbil, že poradce po návratu z víkendu požádá, aby okamžitě telefonicky volal Alberta Dutku. Vzhledem k tomu, že se tak nestalo, tak na urgentní telefonickou výzvu československého vyslanectví bylo sděleno, že celá záležitost je prozatím předmětem dalšího zkoumání. Američané prý zavolají pouze tehdy, až budou mít k dispozici konkrétnější informace. (Tamtéž).

a spojenecké kontrolní úřady nejsou kompetentní a také nemohou provádět zatýkáání na italském území. Tím, že není známo místo pobytu Ďurčanského, které nemohou spojenecké úřady sami zjišťovat, poněvadž k tomu nemají údajně příslušný aparát, je věc komplikovaná. Někteří důstojníci, s nimiž bylo o věci také jednáno, nevyklučovali možnost zavření jednoho oka a zatčení Ďurčanského a dopravení ho do americké zóny v Německu, kdyby byl znám jeho pobyt. Šlo vesměs o orgány nižší, kteří si mnoho skrupulí nedělali z toho, kdyby Ďurčanského chytili. U vyšších a vysokých funkcionářů bylo soustavně poukazováno na politické komplikace a na nemožnost zasahovat do italské suverenity a odkazovali výhradně na cestu diplomatického jednání s Itálií. Při poukazu, že ČSR nemá extradiční smlouvu s Itálií a že případ Ďurčanského jako válečného zločince je případ výjimečný, na který i tak v extradiční smlouvě mírové by nebylo pamatováno, odkazovali na přímé jednání s italskými úřady.⁴⁶ Navíc všichni důstojníci spojeneckých armád poukazovali na formální závady československými zástupci předložené dokumentace, která je opravňovala k činnosti pouze v okupačních pásmech Spojenců v Německu.

Československý vyslanec ve zprávě do Prahy zdůraznil, že se rýsuje určitá naděje v souvislosti se současnými změnami v italské vládě. Očekává proto, že najde více pochopení u Italů a že jejich úřady, především pak zahraniční ministerstvo, nebudou příliš lpět pouze na stanovisku striktně-právním a dovolávat se neexistence extradiční smlouvy. Především z politických důvodů se budou snažit vyjít vstříc československým požadavkům.

Ján Paulíny-Tóth zároveň doporučil pražské centrále, aby generál Bohuslav Ečer zařídil na příslušných spojeneckých vojenských orgánech uvědomění jejich podřízených struktur v Itálii ohledně pomoci při pátrání po Ferdinandu Ďurčanském včetně jeho vydání československým orgánům. Zdůraznil přitom, že italská administrativní suverenity je víceméně symbolická a že lidé přijíždí a vyjíždí ze země vcelku volně bez nějakých zvláštních kontrol příslušných italských úřadů. O celé záležitosti zároveň jednal s ministrem zahraničí Prunasem a sekčním šéfem Zoppim a argumentoval předcházejícím stanoviskem velitele spojenecké komise admirála W. Stoneho. Italská strana zase oponovala tvrzením, že § 29. příměří nelze aplikovat, dokud uvedené osoby nejsou zapsány na listinu válečných zločinců. V průběhu jednání se obě strany pokoušely o hledání možných východisek. Italové nakonec projeví ochotu zatknout uvedené osoby a vyhostit je na hranice státu, který jim udělí vstupní visum, anebo držet je ve vazbě do doby, než budou zapsány na listinu válečných provinilců, či podána řádně doložená žádost o jejich extradiční.

Posledně uvedená možnost byla značně problematická, vzhledem k tomu, že úmluva mezi Itálií a ČSR o právní pomoci z 19. července 1924 v paragrafu 5. bod 3. vylučovala politické zločiny (výjimkou mohly být zločiny „tzv. smíšené“ s převážným rázem zločinů obecných). Navíc ministerstvo zahraničních věcí v Praze již předtím informovalo italského chargé d'affaires, že vláda ČSR pokládá za zrušené a neplatné veškeré úmluvy, které byly v minulosti uzavřeny mezi oběma státy. Tím fakticky nastal nesmluvní stav i pokud jde o právní pomoc a neexistoval právní základ v případě žádosti o extradiční mimo rámec listiny válečných zločinců, sestavené Spojenými národy.

Ján Paulíny-Tóth po vyhodnocení situace nakonec doporučil pražské centrále v Černinském paláci, aby usilovala o zapsání zájmových osob „... na listinu válečných zločinců nebo prohlášte italskému chargé d'affaires, že úmluvu o právní pomoci ministerstvo pokládá i nadále za závaznou pro obě strany nebo aspoň jednostranně pro Itálii.“⁴⁷ Italská strana byla

⁴⁶Tamtéž.

⁴⁷Tamtéž.

Římské vyslanectví sice obdrželo z Prahy zatykač Národního soudu v Bratislavě ze 16. dubna 1946 na Ferdinanda Ďurčanského. Extradiční řízení však nebylo možné zahájit, jak již bylo zdůrazněno v předcházející části, vzhledem k neplatnosti smlouvy o vydávání zločinců mezi oběma státy č. 128/1926 Sb. jako důsledku válečného stavu mezi ČSR a Itálií.

požádána, aby dala zastupitelskému úřadu k dispozici alespoň seznamy všech osob zdržujících se na italském území se slovenskými pasy, respektive seznam osob bez pasu, jež mají bydliště anebo domovské právo na Slovensku. Problém však spočíval v tom, že mnozí v Itálii přítomní Slováci nebyli vůbec policejně hlášeni pod vlastními jmény a se slovenskými dokumenty.

Ferdinand Ďurčanský se pochopitelně prostřednictvím svých „informačních zdrojů“ dozvěděl o zákrocích vyslanectví ČSR na italském ministerstvu zahraničních věcí a cílevědomě měnil místa úkrytu. Českoslovenští diplomaté dokonce předpokládali, že se může ukrývat v některé ze sousedních zemí. Z tohoto důvodu požadovali urychlené vyrozumění československých zastupitelských úřadů v Bernu a Paříži, dále zástupců u spojenecké kontrolní komise v Rakousku, v Jugoslávii a Maďarsku, aby jmenovanému a dalším zájmovým osobám nepovolily vstupní víza.

Celá záležitost kolem vydání činitelů slovenského státu postupně nabyla vleklý charakter. Navíc štktpt. Alexander Doman, který se i nadále angažoval v celé záležitosti, vyvolával někdy svým nediplomatickým přístupem napjatou atmosféru. Například při jednáních se zástupci spojeneckých orgánů tvrdil, že Ferdinand Ďurčanský je zapsán na listině válečných zločinců v Londýně, což političtí poradci spojenecké komise v Itálii a i anglické a americké velvyslanectví v Římě byli nakonec nuceni dementovat.

Československé vyslanectví v Římě i nadále pokračovalo v intervencích u spojenecké komise v Itálii. Její náčelník admirál W. Stone v odpovědi ze 17. června 1946 zdůraznil, že pokud Ferdinand Ďurčanský nebude zapsán na listině válečných zločinců, nebude možné podniknout žádnou přímou či nepřímou akci týkající se jeho zadržení. Navíc v tomto období nebylo jasné, kde se jmenovaný činitel vůbec zdržuje. Štábní kapitán Alexander Doman sice obdržel od státního zástupce USA ve Wiesbadenu plukovníka Jagda povolení pro extradiční jmenovaného do ČSR. Jeho pravomoci se však vztahovaly pouze na velitelství oblasti podléhající americkému vojenskému velitelství ve Frankfurtu nad Mohanem a netýkaly se teritoria anglo-amerického velitelství ve Středomoří.

Vyslanec Ján Paulíny-Tóth informoval 21. června 1946 ministerstvo zahraničních věcí v Praze o vyhýbavém postoji italských úřadů, které nejsou schopny zjistit místa pobytu tří slovenských exulantů. Celou záležitost označil za nepochopitelnou, vzhledem k tomu, že syn Ferdinanda Ďurčanského navštěvoval francouzskou zdejší školu až do 15. června 1946, z čehož lze usuzovat, že jeho matka bydlí v Římě nebo v blízkém okolí. Kdyby se italská policie chtěla celou záležitostí zabývat podrobněji, určitě by zjistila místo pobytu Ferdinanda Ďurčanského sledováním jeho manželky.⁴⁸

Českoslovenští diplomaté v Římě měli přitom omezené možnosti ohledně zjišťování místa pobytu představitelů exilu na italské půdě. Po odchodu vojenské mise z Verony zde prakticky nebyl nikdo, kdo by byl schopen takovýto náročný úkol realizovat. Dalším závažným problémem byla otázka finančních prostředků. Dispoziční fond vyslanectví, který činil 50 000 Kč měsíčně, se sice využíval ke „zvláštním“ účelům. Na základě rezortního výnosu však došlo k jeho zrušení a československý vyslanec v Římě v roce 1946 již vyzvednuté částky uvedené fondu byl nucen uložit nazpět do pokladny. Vyslanectví proto kategoricky požadovalo na ministerstvu zahraničních věcí v Praze přehodnocení celé záležitosti a zároveň požadovalo, aby z Prahy byl vyslán do Říma zvláštní „tajný policista“ či zpravodajský důstojník s úkolem vypátrat přesné místo pobytu Ferdinanda Ďurčanského a dalších slovenských exilových představitelů.⁴⁹ Vyslanec Ján Paulíny-Tóth dal znovu na zvážení možnost „... vyslání nějakého tajného detektiva, který by Ďurčanského a jeho skupinu sledoval a snažil se vypátrat je-

⁴⁸Tamtéž.

⁴⁹Ján Paulíny-Tóth, v případě vyslání tajného policisty, navrhol, aby ani k vyslanectví formálně přidělen nebyl a na vyslanectví pokud možno nedocházel s cílem nezbudit nežádoucí pozornost. (Tamtéž.)

ho nynější pobyt, resp. různá bydliště, která prý stále mění“.⁵⁰ Nakonec po různých jednáních s vedoucími činiteli italských úřadů dospěl k závěru, že italské ministerstvo zahraničních věcí nedá svůj souhlas k vyslání československého zpravodajského důstojníka, který by sledoval činnost slovenského exilu, snažil se vypátrat místo pobytu jednotlivých představitelů a aktivně spolupracoval s italskou policií při jejich zatčení.⁵¹ Praha nakonec tento požadavek zamítla a doporučila k tomuto účelu využití služeb vybrané italské detektivní kanceláře.

Ján Paulíny-Tóth k uvedenému návrhu zaujal značně rezervované stanovisko a argumentoval neseriózností a úplatností podobných detektivních kanceláří v Itálii. O případné možnosti vyslání československého zpravodajského důstojníka do Říma dokonce informoval ministerstvo zahraničních věcí Itálie. V podstatě se jednalo o předběžnou sondáž s cílem zjistit jak italská strana na uvedený požadavek zareaguje. Ta doporučila vyčkat na účinek příkazu ministerského předsedy De Gasperiho týkající se zatčení Ferdinanda Ďurčanského a jeho společníků. Vyslanec nakonec dospěl k závěru, že „... Italové nejsou nikterak nakloněni vyslání našeho zpravodajského důstojníka do Itálie, aby zde sledoval činnost Ďurčanského a že je více než pravděpodobné, že k tomu nedá italská vláda souhlas.“⁵²

Ministerstvo vnitra zaslalo zatykač na Ferdinanda Ďurčanského 15. května 1946 úřadu československého delegáta v londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců, spolu s prosbou o urychlené vybavení žádosti Národního soudu v Bratislavě v případě, že řízení o vydání jmenovaného extradiční cestou nebude úspěšné.⁵³

Ministerstvo zahraničních věcí současně zaslalo o tři dny později pátrací listy Ferdinanda Ďurčanského, Štefana Polakoviče, Františka Hrušovského, Jozefa Cigera-Hronského a dalších dvou osob ministerstvu vnitra. Obdrželo je od pověřenectva vnitra za účelem vyžádání uvedených osob od Itálie, kde se podle všech náznaků zdržovaly. Československé vyslanectví v Římě mezitím podniklo příslušné kroky u italských úřadů.⁵⁴ Nová intervence však byla bezvýsledná, neboť Řím znovu argumentoval zrušenou smlouvou o vydávání zločinců z roku 1926. Dotazem u spojeneckých úřadů v Itálii bylo zjištěno, že jsou ochotny vydat příslušné osoby pouze v případě, pokud budou zapsány na listinu válečných zločinců v Londýně.

Vyslanectví ČSR v Římě proto oznámilo do Prahy, že je zapotřebí urychleně podat příslušnou obžalobu u londýnské komise a zaslat československému zástupci příslušný dokumentační materiál. Opis zatykače na Ferdinanda Ďurčanského se již přitom nacházel v Londýně. Rovněž Štefan Polakovič byl zaevidován úřadem československého delegáta v Londýně, který čekal na příslušnou dokumentaci ve smyslu čl. 6. charty mezinárodního vojenského tribunálu.

Navíc Ferdinand Ďurčanský díky různým známostem v diplomatických kruzích začal kolem sebe vytvářet aureolu politického uprchlíka, jedné z obětí českého a sovětského teroru. Skutečnost, že nebyl vydán ČSR, se přitom považovala za velký úspěch slovenského exilu. Ministerstvo zahraničních věcí v Praze proto požádalo orgány vnitra, aby shromáždily veškerý důkazový materiál za účelem urychleného vypracování obžaloby s tím, že se předloží londýnské komisi pro stíhání válečných zločinců.⁵⁵

Průběh složitých jednání svědčil o tom, že vydání Ferdinanda Ďurčanského a dalších osob bude dlouhodobou záležitostí. Národní soud v Bratislavě proto ministerstvu zahraničních věcí zaslal 10. července 1946 dopis s informací o genezi celé problematiky s tím, aby vyslanec Bo-

⁵⁰Tamtéž.

Znovu byla nadhozena otázka povolení dispozičního fondu vyslanec v částce 50 000 lir měsíčně, který bylo možné využívat na sledování exilových činitelů, vyplácení odměn informátorům a další s tím spojené činnosti.

⁵¹Uvedené stanovisko zastávali vedoucí představitelé ministerstva zahraničí v Římě. (Tamtéž.)

⁵²Tamtéž.

⁵³SNA Bratislava, NS, Tn l'ud, čj. Z/IV – 30 – 87 – 26 / 4 – 46 – 8.

⁵⁴SNA Bratislava, NS, Tn l'ud, čj. 2246/8.

⁵⁵SNA Bratislava, NS, Tn l'ud, čj. 2246/8.

huslav Ečer podal oficiální žádost o zařazení Ďurčanského na listinu válečných zločinců. Navrhované řešení se ukazovalo jako jediná možnost, jak vytypované osoby dostat do ČSR a postavit před soud. Uvedený požadavek byl realizován až teprve 18. září 1946 zapsáním jmenovaného činitele Slovenského akčního výboru v zahraničí na listinu „A“ u komise Spojených národů pro válečné zločiny.⁵⁶

Ferdinandu Ďurčanskému se dokonce podařilo v létě 1946 ilegálně opustit Itálii a dostat se do Paříže a osobně odevzdat dokumenty SAV na Ouai d'Orsay. Předpokládalo se, že dalším cílem cesty může být i Londýn, kde působil Peter Prídavok a bývalý československý generál Lev Prchala. Ministerstvo zahraničních věcí proto požádalo vyslanectví v Paříži a Londýně, aby ve spolupráci s příslušnými orgány zajistili jeho zatčení v daném státě. Rada vyslanectví ČSR v Římě Albert Dutko oznámil 3. září 1946 MZV v Praze, že jmenovaný exilový činitel se má nejpозději do deseti dnů vrátit nazpět do Říma, kde je očekáván manželkou a dětmi. Podle nepotvrzených zpráv informátorů měl znovu vycestovat do Paříže v průběhu října 1946.⁵⁷ Českoslovenští diplomaté v Paříži předpokládali, že Ferdinand Ďurčanský v průběhu srpna 1946 ilegálně vycestoval do Paříže bez víza, a to s pomocí polských vojáků Andersovy armády.⁵⁸

Jeden z důvěrníků vyslanectví ČSR v Římě v polovině října 1946 informoval československé diplomaty o ohlasu, který vzbudil článek v římském deníku Rome Daily American, který byl vydáván údajně pod patronací a s finanční pomocí amerických okupačních úřadů. Obsah článku mezi slovenskými exulanty, jak zdůraznil vyslanec Ján Paulíny-Tóth v depeši do Prahy „vyvolal prý mezi nimi značné pobouření a obavy, aby nebyli stíháni spojeneckými úřady: necítí se nyní v Itálii bezpečni a chystají se prý všichni v blízkých (asi 10) dnech opustit s falešnými jmény a pasy Itálii a přeložit svou činnost buď do Francie, Belgie nebo Švýcarska.“⁵⁹ Československé vyslanectví v Římě zaslalo velvyslanectví ČSR v Paříži 22. října 1946 telegram, v němž se zdůrazňovalo: „Ďurčanský na cestě do Paříže. Pravděpodobně přijde na adresu Sevcuk, Hotel des Etrange, čís. 33, rue de Bonne, Paris VI. Sledujte. Náš informátor Lipovac se snad u Vás přihlásí.“⁶⁰

Uvedený informátor se hlásil v Paříži 21. listopadu 1946 a v rozhovoru s referentem vyslanectví ČSR uvedl, že Ferdinand Ďurčanský přijede do Paříže v nejbližším období s italskými dokumenty a pod italským jménem. Je prý mu známo, že o příjezdu je informována francouzská policie. Informátor dále sliboval, že by pomohl zlikvidovat „tuto slovenskou opozici“ a Ďur-

⁵⁶Ferdinand Ďurčanský byl zapsán na listinu válečných zločinců při Komisi spojených národů v Londýně číslo 44 na s. 19 pod pořadovým číslem 110. (SNA Bratislava, PV-sekr. 1946, čj. 105, kr. 75.) Pavol Parenička, který sestavil sborník k osobnosti Stanislava Mečiara, uvádí, že na základě iniciativy krajského pracovníka Viktora Nesnadného se podařilo Ďurčanského i Mečiarův případ osvětlit ve Státním departamentu ve Washingtonu. „Tímto počínem, důsledně argumentačně podloženým, bylo jméno Mečiara, jakož i Ďurčanského vymazáno z Benešovy listiny tzv. ‚válečných zločinců‘ a oba potom měli volný vstup do Spojených států severoamerických.“ (PARENIČKA, P., ed.: Stanislav Mečiar. Zborník štúdií o Stanislavovi Mečiarovi. Martin : Matica slovenská, 1996, s. 5-6).

⁵⁷Ministerstvo vnitra se obrátilo 3. října 1946 na resort zahraničních věcí, aby požádal příslušné francouzské úřady o zatčení Ferdinanda Ďurčanského. (Tamtéž.)

⁵⁸Podle zpráv oddělení B ministerstva zahraničních věcí v Praze z 3. září 1946 se měl údajně vrátit do deseti dnů do Říma. (SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, 316-177-1).

⁵⁹SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-2.

Pravděpodobně se jednalo o důvěrníka Lipovatzé, který zároveň nabízel, že by sledoval exilové činitele a spolupodílel se na akci, která by umožnila jejich vydání československým orgánům. V této souvislosti uvedl adresu Ing. Pavla Ševčuka, který měl údajně být vedoucím pařížské filiálky slovenských irredentistů a byl ubytován v Hotelu des Étrangers, 33, Rue de Bonne (Beaune ?), Paris 6. Důvěrník dále uvedl, že Ferdinanda Ďurčanského viděl v Římě 9. října 1946 a údajně, policejně nehlášen, bydlí s rodinou v utajeném bytě. Jako stopa může posloužit adresa Central European Federal Club (středisko akce Intermare), Řím, Via Giuseppe Mercalli No. 15 – E int. 7 – /tel. 872744/. Zde prý je ubytován Okál, který pracuje v uvedené organizaci. Československý vyslanec v Římě poznamenal, že věrohodnost uvedených informací nelze prozatím ověřit. Nelze vyloučit, že informátor z nejrůznějších důvodů, si přje přeložení sídla své činnosti do jiného evropského města a z československé strany by pravděpodobně chtěl získat ulehčení odjezdu. (Tamtéž.)

⁶⁰SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-2.

čanského dostal „určitým způsobem“ do Prahy a doporučoval jej využít ve prospěch československého státu. Nedoporučuje však, aby byl potom souzen a odsouzen, ne-li popraven, což by prý vzbudilo velmi nepříjemný dojem v Americe. Informátor dále nabízel ochotu ujmout se řešení celé záležitosti na československé útraty, což vyžaduje nejméně přípravnou dobu jednoho měsíce s předpokládanými výlohami 20 – 25000 franků. Československý velvyslanec v Paříži ve zprávě adresované pražské centrále uvedl, že „tyto návrhy Lipovatzovy udělaly pochopitelně na referenta nepříznivý dojem. Zdá se být pravděpodobné, že Lipovatz jedná v dohodě s Ďurčanským. Poněvadž však byl ohlášen zdejšímu úřadu našim vyslancem v Římě jako jeho informátor, prosí velvyslanectví, jak již ostatně učinilo telegraficky, o bližší informace o Lipovatzovi a o eventuelně dalším pokyny.“⁶¹

Začátkem prosince 1946 (již v době zahájení procesu před Národním soudem v Bratislavě – pozn. V. V.) obdržel předseda Národního soudu Igor Daxner dopis od Ferdinanda Ďurčanského, který byl datován v New Yorku 30. listopadu 1946. Byl adresován pražskému ministerstvu zahraničních věcí a obsahoval požadavek zaslání příslušné dokumentace na adresu „Prof. Dr. Ferdinand Ďurčanský, 2901 Eqierfield Ave, Bridgeport, Comm. USA.“⁶²

Předseda Národního soudu v Bratislavě Igor Daxner oficiálně požádal ministerstvo zahraničních věcí v Praze, aby apelovalo na vlády Francie, Itálie a USA ohledně vydání obžalovaného a jeho transportu do Prahy. Černínský palác zároveň obdržel od úřadu československého delegáta v londýnské komisi potvrzení o zápisu Ferdinanda Ďurčanského na listinu „A“ válečných zločinců. Opis dokumentu byl okamžitě zaslán vyslanectví ČSR v Římě jako příloha k žádosti o vydání jmenovaného od italských úřadů.

Zároveň bylo informováno velvyslanectví ČSR v Paříži a Washingtonu a vyslanectví ČSR v Bruselu a Bernu o zápisu Ďurčanského na uvedenou listinu. Zmíněným zastupitelským úřadům se ukládalo, aby okamžitě požádaly o jeho vypátrání a vydání jako válečného zločince v případě, že bude na území těchto států dopaden příslušnými orgány. „Černínský palác“ se zároveň obrátil na velvyslanectví USA v Praze s prosbou, aby tlumočilo příslušným americkým vojenským úřadům v Itálii naléhavou žádost československé vlády, aby vypátrání, zatčení a vydání Ferdinanda Ďurčanského bylo provedeno s největším urychlením. Velvyslanectví ČSR ve Washingtonu bylo současně informováno o adrese, kterou Ďurčanský uvedl v dopise z New Yorku 30. listopadu 1946.⁶³

Intenzivní pátrání úřadu československého delegáta při komisi Spojených národů v Londýně a diplomatických misí včetně vyslanectví v Římě i nadále naráželo na zjevnou „neochotu“ italských úřadů. Benevolence Italů vůči uprchlíkům ze Slovenska zřejmě měla, jak uvádí Jozef M. Rydlo, své příčiny. Ty spočívaly jednak v přátelských kontaktech, které udržoval Karol Sidor v letech války s křesťansko-demokratickými antifašisty, požívajícími právo politického azylu „... ve státě Vatikánského města, jakými byli například Alcide de Gasperi, jeden z duchovních otců Evropské unie a dlouholetý předseda italské vlády, anebo Guido Gonella, pozdější ministr spravedlnosti a školství, či ministr vnitra Mariou Scelba, jednak v prozíravém postoji vlády Slovenské republiky, která po převratu maršála Badoglia odmítla vydat italského vyslance v Bratislavě Italské sociální republiky, t. j. loutkové Mussoliniho administrativě do Scele, která by ho byla dala popravit jako zrádce, ale italského diplomata i s jeho suitou „internovala“ v luxusním lázeňském hotelu v Piešťanech, kde všichni živí, zdraví a v hojnosti přežili konec války.“⁶⁴

Ferdinand Ďurčanský se pravděpodobně počátkem října 1946 vrátil z Paříže do Říma. Za výsledek aktivit československého vyslanectví v Římě lze označit notu italské vlády adresova-

⁶¹Tamtéž.

⁶²Tamtéž.

⁶³NA Bratislava, NS, Tn ľud, 6/46. Dr. Jozef Tiso – prezident Slovenskej republiky. Filmotéka I. A 974.

⁶⁴RYDLO, J. M.: Utváranie stredísk slovenského exilu v Taliansku. In: Povojnový slovenský exil, s. 197.

nou počátkem listopadu 1946 velitelství spojenecké komise v Itálii s požadavkem zaslání potvrzení, že uvedená osoba je zapsána na příslušné londýnské listině válečných zločinců. Admirál Stone okamžitě telegrafoval na WAR CRIMES COMMISSION v Londýně o urychlené zaslání příslušného dokumentu. Zároveň československému vyslanectví v Římě sdělil, že nelze k zatčení Ferdinanda Ďurčanského použít spojeneckou policii. Zdůraznil přitom, že vrchní velitel spojeneckých vojsk generál Dwight Eisenhower výslovně zakázal podřízeným orgánům, aby na italském území, které je již pod výsostnou správou italské vlády, bylo prováděno zatýkání válečných zločinců i v těch případech, pokud jsou již zapsáni na listině komise Spojených národů v Londýně.⁶⁵

Zástupce československého vyslanectví při následném jednání na italském ministerstvu zahraničních věcí 8. listopadu 1946 vyžadoval informaci, zda a do jaké míry byla postoupena záležitost týkající se zatčení Ferdinanda Ďurčanského italské policii. Zároveň byl předložen vyslanci Zoppimu opis potvrzení Komise Spojených národů pro válečné zločiny.⁶⁶ Současně bylo upozorněno na hrozící nebezpečí útěku jmenovaného exilového činitele z Itálie. Zástupce italského ministerstva zahraničních věcí znovu slíbil, že bude osobně intervenovat u policie, na druhé straně ale dal otevřeně najevo, že by bylo nejlepší, kdyby hledaná osoba zůstala ve Francii.⁶⁷ Vyslanec Ján Paulíny-Tóth osobně odevzdal 24. listopadu 1946 novému ministrovi zahraničních věcí novou nótu týkající se vydání Ferdinanda Ďurčanského s udáním adres dvou bytů, které jmenovaný údajně často navštěvoval a kde by jej mohla policie zatknout.⁶⁸

Řešení celé záležitosti se neustále protahovalo a dostávalo do „uzavřeného kruhu“. Ministerstvo zahraničních věcí Itálie na konci listopadu 1946 zaslalo československému vyslanectví v Římě oficiální nótu, v níž oznámilo, že pobyt Ferdinanda Ďurčanského na italském území se nepodařilo vypátrat a že podle hlášení italské ambasády v Paříži se zdržuje ve Francii. Českoslovenští diplomaté v závěru roku 1946 prostřednictvím „důvěrnické sítě“ obdrželi informaci, že Ferdinand Ďurčanský se chystá s falešným pasem a v přestrojení za kapucinského mnicha opustit Řím a v nejbližší době vycestovat do Santa Dominga. Celou záležitost nebylo možné podceňovat, ať již uváděná informace měla reálný základ, anebo byla úmyslně vypuštěna. V této souvislosti znovu došlo k intenzivním jednáním československých diplomatů s italskými úřady v Římě, zejména pak s představiteli ministerstva zahraničních věcí a kvestury.

Československý vyslanec v Římě Ján Paulíny-Tóth v celé záležitosti znovu osobně navštívil vysoké úředníky ministerstva zahraničních věcí v Římě (včetně nového generálního tajemníka Fransonioho a státního podsekretáře Brusascu, kteří však o celé záležitosti nebyli informováni –

⁶⁵SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-2.

⁶⁶Úřad československého delegáta v Komisi Spojených národů pro válečné zločiny zaslal potvrzení o zápisu Ferdinanda Ďurčanského na listinu válečných zločinců ministerstvu zahraničních věcí v Praze 20. listopadu 1946. To jej obratem zaslalo vyslanectví v Římě. Pracovník úřadu československého delegáta v londýnské komisi H. Mayr-Harting v průvodním dopise uvedl, že „... nevydávají se podle stálé praxe Komise podobná potvrzení, zdržuje-li se obžalovaný v některém území obsazeném spojeneckými armádami. V daném případě jde o výjimečnou ochotu sekretariátu komise. Důvod této ochoty jest ten, že dr. Ďurčanský byl zapsán na listinu válečných zločinců již dne 18. 9. 1946 a příslušný svazek listiny válečných zločinců nemohl dosud být z technických důvodů vydán.“ (Tamtéž.)

⁶⁷Zástupce MZV Itálie vyslanec Zoppi na další urgenci 11. listopadu 1946 sdělil československému diplomatovi, že mezitím osobně jednal o celé záležitosti se šéfem policie a ten slíbil dodání zprávy v několika nejbližších dnech. O tři dny později si vyžádal od československého vyslanectví fotografii Ferdinanda Ďurčanského s cílem usnadnit pátrání policie. Na vysvětlení dodal, že policie měla prozatím zprávy o hledaném pouze od svých vlastních informátorů. Českoslovenští diplomaté, na základě dosavadních zkušeností z jednání s italskými úřady, se domnívali, že „... stálé protahování této věci činí dojem, jakoby sledovali oddalovací taktiku s nadějí, že Ďurčanský vida, že je sledován a ohrožen, tajně odjede do ciziny“. (Tamtéž.)

⁶⁸Ministr zahraničí předal následující den uvedený dokument generálnímu tajemníkovi Prunasovi, a ten generálnímu řediteli hraběti Zoppimu. Jednalo se o funkcionáře, s nimiž českoslovenští diplomaté neměli nejlepší zkušenosti z jednání. Posledně jmenovaný přitom 5. listopadu 1946 sdělil československému vyslanci, že požádal římského prefekta o zjištění místa pobytu předsedy Slovenského akčního výboru v zahraničí a o jeho zatčení.

pozn. V. V.) a nakonec i nového ministra zahraničí P. Nenniho. Ten připustil, že snad na jejich ministerstvu vnitra absentoval dostatek dobré vůle při řešení celého problému. Kritický pohled na činnost italských úřadů nakonec zmiřoval konstatováním, že italská policie je nedostatečně vybavena a vzhledem ke značnému počtu cizinců je velice těžkým úkolem někoho vypátrat, a to tím spíše, uchýlí-li se cizinec na exetoriální půdu anebo do klášterů, v nichž se prý doposud schovával velký počet fašistů. Italské úřady však nemohou nařídít policejní prohlídku toho či onoho kláštera, dokud si nejsou absolutně jisty tím, že je tam skutečný zločinec ukryt. Při dalším jednání 30. listopadu 1946 na ministerstvu zahraničních věcí generální ředitel Zoppi informoval československého vyslance, že spojenecká komise potvrdila, že Ferdinand Ďurčanský je uveden na londýnské listině válečných zločinců a vyslovila se pro jeho zatčení s tím, že je ochotna pomoci italské policii při eventuelní přípravě léčky, do níž by jmenovaný mohl být vláknán.⁶⁹

Legační rada vyslanectví ČSR Laichter navštívil 2. prosince 1946 viceprefekta Miglioreho, od něhož obdržel informaci, že italská policie se domnívá, že Elena Filová není sekretářkou Ferdinanda Ďurčanského a že se za ni vydává pouze z marnivosti. Od 1. listopadu 1946 je sledována, ale prozatím se nepodařilo nic zjistit. Italská policie byla požádána, aby kontrolovala telefonické rozhovory Eleny Filové s tím, že tímto způsobem lze zjistit přesné místo pobytu Ďurčanského a prostřednictvím „třetích osob“ (zahraničních novinářů) připravit léčku, při níž by policie zatkla hledaného představitele Slovenského akčního výboru. Viceprefekt Migliore na uvedené požadavky reagoval podrážděně a prohlásil, že po osvobození došlo k demontáži centrály, která byla na policii za bývalého fašistického režimu. Případné telefonní rozhovory, jak dále podotkl, lze odposlouchávat pouze v poštovní centrále, k čemuž je potřebné mít povolení příslušného resortu. Československý zástupce byl odkázán na jednání s dalším úředníkem prefektury, kterému prý byla celá záležitost přidělena.

Výše jmenovaný československý diplomat po návštěvě u viceprefekta Migliore byl pozván k jednání na kvestuře, které se uskutečnilo 2. prosince 1946. Na vedoucí funkcionáře kvestury byl rovněž vznesen požadavek týkající se operativního odposlechu telefonických rozhovorů Ferdinanda Ďurčanského a jeho sekretářky. Uvedený návrh byl odmítnut s tím, že Itálie je demokratický stát a podobné metody nepoužívá.

Představitel československého vyslanectví zároveň navrhl italské straně, že spolupracovníci ambasády se pokusí zorganizovat schůzku s Ferdinandem Ďurčanským, v jejímž průběhu může policie provést zatčení. Italští zástupci s nabídkou souhlasili a přislíbili, že na telefonní výzvu bude připravena pohotovostní motorizovaná jednotka k provedení okamžitého zásahu. Československý zástupce podotkl, že již před čtyřmi měsíci italský premiér a ministr zahraničí vydali rozkaz k zatknutí Ferdinanda Ďurčanského. Kvestor argumentoval tím, že policie obdržela příslušný rozkaz teprve před třemi dny. V průběhu uvedené doby politické oddělení italského ministerstva vnitra prý pravděpodobně provádělo svá důvěrná vlastní šetření, aniž by římskou policii vyrozumělo. Zároveň zdůraznil, že od 1. prosince 1946 sledují dva agenti Ďurčanského osobní tajemníci. Československý zástupce v této souvislosti upozornil italskou stranu na možnost, že jmenovaná se může s Ďurčanským stýkat pomocí prostředníků, a proto je potřebné důkladně sledovat každou osobu, s níž přichází do styku.

Československé vyslanectví v Římě, vedle oficiálních jednání s italskými úřady, pokračovalo rovněž v pátrání na „vlastní pěst“ a se souhlasem ministerstva zahraničních věcí v Praze nakonec najalo soukromou detektivní agenturu, řízenou socialistou a bývalým partyzánským velitelem Palombem, který se osobně zaručil za spolehlivost svých podřízených (všichni bývalí partyzáni – pozn. V. V.). Ti nepřetržitě hlídali dům, v němž Elena Filová bydlela. Jejich přičiněním se také podařilo zjistit její přesný odchod a odjezd do Janova.

⁶⁹Ján Paulíny-Tóth v průběhu jednání byl požádán, aby vyslanectví navázalo kontakt s úřadem Pubblica Sicurezza a předalo mu podrobné informace, které by mohly usnadnit zatčení Ferdinanda Ďurčanského. (SÚA Praha, Československá vládní komise pro vyšetřování nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-2.)

Souběžně s tím byla rozehrána další akce, kdy spolupracovník československých zpravodajských orgánů se pokoušel prostřednictvím Eleny Filové domluvit schůzku Ferdinanda Ďurčanského s cizím žurnalistou. Na jejím telefonním čísle však bylo cizím hlasem sděleno, že jmenovaná odjela z Říma neznámo kam a vrátí se asi za týden. V souvislosti s uvedenou informací se uskutečnila 6. prosince 1946 nová schůzka zástupce československého vyslanectví s přednostou politického oddělení římské kvestury. Ten v průběhu jednání předložil zprávu policejních agentů sledujících Ďurčanského sekretářku, která se jim „ztratila“. Při návštěvě dvoupokojového bytu ve Via del Vontaggio č. 18 int. 1 a zjistili, že Elena Filová je pryč a v jejím bytě se nachází bývalý tajemník Matice slovenské a redaktor časopisu *Slovenské pohľady* Stanislav Mečiar s manželkou Annou a dcerou. V rozhovoru s policisty uvedl, že akceptoval nabídku Filové, týkající se ubytování v jejím bytě s tím, že jmenovaná odjíždí do Janova. Zmínil se o tom, že jim zanechala zavazadlo, které má Mečiarova rodina, chystající se vycestovat do USA, vzít s sebou.

Pracovníci československého vyslanectví z průběhu jednání na římské kvestuře měli nepříznivý dojem, že italské orgány ztratily jakýkoliv zájem ohledně vydání představitelů slovenského politického exilu. V hlášení určeném pro ministerstvo zahraničních věcí v Praze se upozorňovalo, že italská policejní agenti „sledovali Filovou, aniž si všimli, že odjela z Říma a že by ji byli takto ‚sledovali‘ patrně ještě delší dobu, kdybychom nebyli na její odjezd sami policii neupozornili.“⁷⁰

Palombova agentura přitom i nadále sledovala bývalý byt Eleny Filové, v němž nyní bydlel Stanislav Mečiar s rodinou. Pozornost se rovněž věnovala i bytu Ignáca Zelenky, protože na jeho jméno přicházely vysoké finanční částky z USA. Pracovníci československého vyslanectví předpokládali, že jmenovaný vykonává funkci pokladníka u předsedy Slovenského akčního výboru v zahraničí. Podařilo se zjistit, že několikrát navštívil chorvatský klášter v Římě a dále klášter v Castelgandolfo.

Římská kvestura na urgentní žádosti československého vyslanectví nakonec zkoncipovala telegrafický cirkulář obsahující požadavek zatčení Ferdinanda Ďurčanského. V uvedeném dokumentu, zaslaném kvesturám v celé Itálii, byly uvedeny základní údaje o jmenovaném, včetně upozornění, že se pravděpodobně pokusí nalodit v některém z italských přístavů na loď s falešnými dokumenty, v přestrojení za mnicha, případně ve společnosti své tajemnice či rodiny, to znamená manželky a dvou dětí.

Českoslovenští diplomaté zároveň upřesnily další spolupráci s italskou detektivní agenturou a akceptovali požadavek jejího vedoucího, že pokud se podaří zjistit přesné místo pobytu Ferdinanda Ďurčanského – i v případě úkrytu v některém klášteře – spolupracovníci Palomboho zabezpečí jeho vylákání z úkrytu a za použití násilí jej dopraví na kvesturu. Za splnění uvedeného úkolu však byl požadován konečný honorář v celkové výši 100 000 italských lir.

Ján Paulíny-Tóth, vzhledem k finanční nákladnosti uvedeného projektu (detektivní agentura přitom kalkulovala s denní částkou 2500 lir) dával na zvážení ministerstvu zahraničních věcí v Praze, zda má vůbec význam pokračovat ve sledování. Zdůraznil přitom, že snad by se jednalo o jediný možný způsob, jak celou záležitost dovést po určité době do zdárného konce, když italská policie na základě informací dodaných vyslanectvím, nepodnikla nic, anebo zakročila příliš pozdě, kdy již bylo možné zahladit stopy činnosti.⁷¹

Dosavadní sledování, i přes vynakládané oficiální a neformální aktivity, nepřinášelo pozitivní výsledky a skutečné místo pobytu Ferdinanda Ďurčanského zůstávalo i nadále utajeno. Pracovníci československého zastupitelského úřadu v Římě zároveň zjišťovali na vyslanectví S. Dominga, zda již nebylo jmenovanému vydáno vstupní vízum pod vlastním, případně

⁷⁰Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV) Praha, Zprávy ZÚ Řím 1945 – 1946, čj. 241310-II/46.

⁷¹Tamtéž.

i cizím jménem. Tajemník vyslanectví si ponechal fotografii Ďurčanského, včetně základních osobních dat a přislíbil, že v případě jeho příchodu na ambasádu provede okamžité telefonické vyrozumění československých kolegů. Českoslovenští diplomaté v Římě předpokládali, že zatčení Ferdinanda Ďurčanského v tomto případě bude potom záležitostí několika mála následujících dnů. Na druhé straně měli vážné obavy ani ne tak z bezprostředních reakcí spojeneckého vrchního velitele v Itálii generála Morgana, ale především z anglického velvyslanectví. Další obavy se týkaly postupu italských úřadů, především pak policie. Předpokládalo se, že někdo z policejních úředníků může o celé akci s dostatečným časovým předstihem informovat hledanou osobu, která se může podle potřeby uchýlit do nějakého kláštera na jihu země.

Československé vyslanectví znovu požádalo ministerstvo zahraničních věcí, aby s definitivní platností vyřešilo problém dotací na „důvěrná vydání“. Tristnost situace spočívala v tom, že vyslanec Ján Paulíny-Tóth byl nakonec nucen z vlastních peněz hradit platby informátorům. V depeši z 8. listopadu 1946, zasláné na pražskou centrálu, uvedl, že „legační rada Dr. Dutko po čas mé nepřítomnosti v Římě, kdy vedl vyslanectví, vydal 31.095-Lir rovněž na tyto účely a tento obnos dal jsem mu proplatit pokladnou a prosím o zprávu, na koho mám zaslat na ministerstvo zahraničních věcí příslušné vyúčtování Dra. Dutky a stvrzenky o vydaných penězích.“⁷² Zároveň požádal 6. prosince 1946 generálního ředitele na ministerstvu zahraničních věcí Italské republiky vyslance Loppiho, aby vedle Ferdinanda Ďurčanského, byl rovněž zatčen Stanislav Mečiar a několik dalších prominentů, kteří byli vypátráni pracovníky československého vyslanectví v Římě. Na telefonický dotaz vyslance ČSR bylo odpovězeno negativně s tím, že se o tomto problému jedná v Londýně.

Italským úřadům se nakonec podařilo zajistit Ďurčanského tajemnici v Janově 16. prosince 1946, odkud měla následující den odplout do Brazílie. Podíl na jejím zadržení měli pracovníci najaté soukromé detektivní agentury, kteří hlídali její dům a odjezd do Janova.⁷³ Jmenovaná se při zadržení italskými orgány prokázala řádným pasem opatřeným brazilským vízem a na otázky týkající se místa Ďurčanského pobytu odpověděla, že zřejmě zůstal v Evropě a pravděpodobně se zdržuje v Paříži. Zástupci římské kvestury okamžitě požádali československé vyslanectví o odpověď na otázku, co mají se zadrženou učinit, zda ji dopravit do Říma, anebo propustit, aby nepropadl cestovní lístek. Vyslanec ČSR tlumočil přání, aby jmenovaná byla převezena do Říma za účelem výslechu. Rada vyslanectví Leichter tentýž den v odpoledních hodinách si na římské kvestuře vyzvedl opis zprávy janovské kvestury o zatčení E. Filové a současně požádal přítomné úředníky, aby okamžitě byla do Janova zaslána telegrafická depeše s požadavkem provedení důsledné kontroly všech cestujících parníku, který se chystá k odplutí do Brazílie. Pracovníci vyslanectví při formulování tohoto požadavku vycházeli z předpokladu, že Ferdinand Ďurčanský s falešným pasem a v přestrojení se pravděpodobně nachází mezi cestujícími. Dále byl tlumočen požadavek, aby italské úřady zjistily, zda uvedená loď nemá mezipřistání v Neapoli, kde by Ferdinand Ďurčanský spolu se Stanislavem Mečiařem mohl nastoupit. Přednosta politického oddělení římské kvestury zopakoval svůj příslib, že jeho úřad na vlastní zodpovědnost, to znamená dříve než dojde povolení italského ministerstva zahraničních věcí, iniciativně zajistí zatčení Stanislava Mečiara, který se italským policejním agentům ztratil z dohledu a v bytě na Via del Vontaggio se již nenacházel. Římská kvestura v následujících dnech však pozměnila původní stanovisko a rozhodla, že nejsou věcné důvody pro zadržení E. Filové, která byla po výslechu na janovské kvestuře propuštěna, aby stihla odjezd parníku do Brazílie. Dále zaujala negativní stanovisko i ve věci zatčení Stanislava Mečiara do doby, dokud neobdrží příslušnou instrukci od ministerstva zahraničních věcí. Pouze přislíbila, že jej nechá sledovat, aby neutekl ze země. Současně informovala českosloven-

⁷²Tamtéž.

⁷³SÚA Praha, Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-2.

ské vyslanectví o negativních výsledcích kontroly cestujících parníku a všech janovských hotelů.⁷⁴

„Zmizení“ Ferdinanda Ďurčanského znovu vyvolalo řadu nejrůznějších dohadů o skutečném místě jeho exilového pobytu. Pracovníci československého velvyslanectví ve Washingtonu v závěru roku 1946 prověřovali adresu, kterou Ferdinand Ďurčanský uvedl v dopise Národnímu soudu v Bratislavě. Ukázalo se, že adresa byla fingovaná a bydlel na ní novinář Andrew Smith. Jeho manželka sdělila důvěrníkovi československého velvyslanectví, že Ferdinand Ďurčanský je v USA od letních měsíců 1946 a nachází se kdesi na Floridě. Jejich adresu prý používá pro písemné kontakty se svými příznivci. Přítomnost Ďurčanského v USA navíc potvrzoval rovněž československý konzulát v Pittsburgu, který se opíral o neověřené zprávy svého informátora. Ten tvrdil, že jmenovaný činitel přijel do USA na francouzský pas, který byl vydán na základě intervence Blumova syna, s nímž Ferdinand Ďurčanský kdysi studoval ve Francii.⁷⁵

Velvyslanec ČSR ve Washingtonu 31. prosince 1946 žádal MZV v Praze o souhlas, zdali má usilovat o vydání Ferdinanda Ďurčanského. V kladném případě požadoval zaslání podrobného zdůvodnění se současným upřesněním spojeneckých závazků týkajících se vydávání válečných zločinců. MZV celou záležitost konzultovalo s velvyslanectvím USA v Praze a rozhodlo, aby československý zastupitelský úřad v USA požádal vládu USA o vydání Ferdinanda Ďurčanského. Ten však na půdě USA ve skutečnosti nikdy nevkročil a ukrýval se na území Itálie.

V souvislosti s případným Ďurčanského pobytém mimo Itálii bylo v závěru prvního poválečného roku intervenováno i u švýcarských úřadů, které prostřednictvím písemné noty oznámily, že jmenovaný se nenachází na jejich území, a že vstup do země mu nebude v žádném případě povolen. Československému vyslanectví v Bernu, v případě, kdyby se na území Švýcarska přece jenom objevil, bylo doporučeno předložit přesné informace, týkající se zločinnů z nichž je obviněn, aby Švýcaři mohli sami posoudit, zda je považují za důvod k vydání. Uvedený postoj odpovídal již vzpomínané švýcarské praxi nevydat nikoho na základě Washingtonské úmluvy o vydávání válečných zločinců, jestliže vznesená obvinění nezakládají extradiční nárok i podle jiných mezinárodních norem. V tomto období rovněž vzbudila pozornost zpráva vyslanectví ČSR v Bernu, které začátkem prosince 1946 oznámilo do Prahy, že Ferdinand Ďurčanský podle zpráv informátorů má údajně k dispozici cestovní pas vydaný Vatikánem.⁷⁶

* * *

Československé orgány na přelomu prvního a druhého poválečného roku dále pokračovaly v aktivitách týkajících se pátrání po výše uvedeném činiteli Slovenského akčního výboru v zahraničí. V tomto období se do popředí jejich pozornosti dostávaly i další exilové osobnosti. Jednalo se především o Jozefa Kirschbauma, Arvéda Ladislava Gréberta, Stanislava Mečiara, Alojza Macka a další osoby. Ale to je již další kapitola.

⁷⁴AMZV Praha, Zprávy ZÚ Řím 1945 – 1946, čj. 8766.

⁷⁵SÚA Praha, Československá vládní komise pro vyšetřování nacistických válečných zločinců, čj. 316-177-2.

⁷⁶Uvedená informace byla získána od posluchače hvězdářství v Zürichu Emila Krušpána. Vyslanectví ČSR v Bernu byl dán pražskou centrálou úkol požádat generální konzulát v Zürichu, aby zjistilo, z jakých pramenů má jmenovaný student tuto informaci a nakolik je spolehlivá. (Tamtéž.)

V. VONDRÁŠEK: DAS SLOWAKISCHE EXIL DER NACHKRIEGSZEIT UND DIE AKTIVITÄTEN
DER TSCHECHOSLOWAKEI UM AUSLIEFERUNG
IHRER EINIGEN VERTRETER (MAI 1945 – ANFANG WINTER 1946)

Die Bearbeitung der Problematik der Emigration und des Exils kann man als eine Aufgabe der slowakischen und tschechischen Historiographie bezeichnen, die in einer längeren zeitlichen Perspektive zu sehen ist. Die Bearbeitung macht ausserdem die ziemliche Zerstreutheit der schriftlichen Materialien noch komplizierter. Der Verfasser widmet sich in dem vorgelegten Aufsatz der Aktivitäten der Tschechoslowakischen Republik betreffs Ausgabe von „Interessenpersonen, die mit dem slowakischen Staat und seinem Regime in den Jahren 1939 – 1945 verbunden waren.“ Es handelte sich vor allem um die höchsten Vertreter des Regimes mit dem Präsidenten Jozef Tiso und den Regierungsmitgliedern an der Spitze, weiter um die Vertreter der jungen Generation der Volkspartei, als auch um die ehemaligen Diplomaten der Slowakischen Republik in Italien, Berlin oder in der Schweiz und um einige weiteren Personen. Die Arbeit mit der benützten Quellengrundlage war sehr kompliziert. In vielen Fällen handelte es sich um Dokumente, die sich dank der Tätigkeit der Sicherheitsorgane und der Bestandteile des Nachrichtendienstes der Tschechoslowakei der Nachkriegszeit erhielten. Bei der Formulierung von Beschlüssen war es nötig, eine überlegte Methode auszuwählen und eine Verifikation mit weiteren Quellen und Literatur durchzuführen.

Im ersten Teil des Aufsatzes sind die Fragen geklärt, die die Tätigkeit und Aktivitäten des außerordentlichen Gesandten der Tschechoslowakischen Republik JUDr. Bohuslav Ečer als Delegierten in der londoner Kommission der Vereinten Nationen für die Untersuchung der Kriegsverbrechen betreffen. Es ist hier sowohl der Prozedurfragen, als auch der Tätigkeit der tschechoslowakischen polizeilichen Fahndungs – und Untersuchungsgruppen in den Okkupationszonen der westlichen Verbündeten in Deutschland Aufmerksamkeit gewidmet. Weiter ist hier die Bemühung um die Auslieferung von Jozef Tiso und den Mitgliedern der slowakischen Regierung den tschechoslowakischen Organen betont. Der Verfasser befasst sich auch mit den Problemen um die Auslieferung Ferdinand Ďurčanský's – des Gründers des Slowakischen Aktionsausschusses im Ausland, der eine aktive antitschechoslowakische Tätigkeit entfaltete, und über den in Abwesenheit vor dem Nationalgerichtshof in Bratislava im Rahmen des Prozesses mit Jozef Tiso a Alexander Mach Gericht gehalten wurde. Im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit der tschechoslowakischen Organen stand auch weiterhin der ehemalige slowakische Gesandte in Bern, Jozef Kirschbaum, der ehemalige Befehlshaber der Hlinkas Jugend und des Slowakischen Arbeitsdienstes Alojz Macek, der ehemalige Funktionär von Matica slovenská Stanislav Mečiar, als auch Karol Sidor, der sich in Rom aufhielt, und noch viele weitere Personen.

Die Schilderung der aufgebotenen Mühe der Sicherheitsorgane und des Nachrichtendienstes, die auf die Ermittlung des Aufenthaltsortes der angeführten Personen gerichtet war, als auch die Benützung des Netzes von Informatoren für ihre Verfolgung werden die Lesen zweifellos gefangen nehmen. Sehr interessant ist auch der Verlauf von komplizierten Verhandlungen, die zwischen den tschechoslowakischen Diplomaten und den Organen der Verbündeten oder den offiziellen Stellen Italiens, der Schweiz und weiterer Länder im Ausland geführt wurden, und die durch den Anfang des Kalten Krieges zweifellos beeinflusst wurden. Im Prozess der Sammlung von nötigen Informationen spielten sowohl die 2. Nachrichtenabteilung, als auch weitere Bestandteile des Generalstabs der tschechoslowakischen Armee, die an der Suche nach Interessenpersonen in den Okkupationszonen der westlichen Großmächte auf dem deutschen und österreichischen Gebiet, als auch in vielen anderen Ländern aktiv teilnahmen, eine wichtige Rolle. In der zweiten Hälfte des Jahres 1947 reisten die Repräsentanten des slowakischen Exils der Nachkriegszeit, die mit der Slowakischen Republik und ihrem Regime während des Zweiten Weltkrieges verbunden waren, unter dem Eindruck der unmittelbaren Gefährdung nach Italien, als auch nach anderen europäischen Ländern und in die Übersee ab. In diesen Ländern setzten sie ihre antitschechoslowakischen und antikommunistischen Tätigkeiten fort. Aus verständlichen Gründen kam es nicht in Frage, Zusammenarbeit mit dem tschechoslowakischen Exil der Zeit nach dem Februar 1948 anzufangen.